

İŞGALDEN KURTULUŞA DOĞU TRAKYA

Özgür MERT*

ÖZ

Osmanlı Devleti'nin toprakları 1. Dünya Savaşı esnasında İtilaf Devletleri tarafından kendi aralarında paylaşıldı. İngiltere ve Rusya arasında yapılan gizli antlaşmalar ile Boğazlar Bölgesi ve Doğu Trakya Bölgesi Rusya'ya bırakıldı. Rusya'nın Brest-Litovsk Antlaşması ile savaştan çekilmesi sonrasında İngiltere Boğazlar Bölgesi'nin hinterlandını teslim edecek güvenilir, daha doğrusu her zaman kontrolü altında tutabileceği bir müttefik aramaya koyuldu. Bu ortak, geçmiş hayallerini Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'ndan yenilgisiyle fırsata dönüştürmeye çalışan Yunanistan oldu. Yunan Başbakanı Venizelos, dış politika kurnazlığı olarak nitelenen manevraları ile İzmir ve Doğu Trakya'nın işgali yetkisini Paris Konferansı'nda alınca ilk olarak İzmir daha sonra da Doğu Trakya Yunanlılar tarafından işgal edildi. İzmir ve Doğu Trakya'yı İtilaf Devletlerinin desteği ile işgal eden Yunanistan, Doğu Trakya'nın kalbinin İzmir, İzmir'in kalbinin Doğu Trakya için attığını hesaba katmamıştı. İzmir'de Müslüman ve Türklere uyguladığı işkence ve katliamları Doğu Trakya Bölgesi'nde uygulayarak bölgenin Türk ve Müslüman halkını sindirmeyi amaçladı. Ancak Doğu Trakya halkı Trakya-Paşaeli Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında Yunanlılara başkaldırıp, TBMM ile işbirliği yaparak Yunanlıların emellerine engel oldu. Doğu Trakya'nın bağımsızlık yolu İzmir'den geçti. Yunanlılar ilk olarak 9 Eylül 1922'de İzmir'i, Doğu Trakya'yı da Mudanya Mütarekesi sonrasında tahliye etmek zorunda kaldı.

Anahtar Kelimeler: Doğu Trakya, Yunanistan, Mudanya Mütarekesi

THE EASTERN THRACE FROM OCCUPATION TO SALVATION

ABSTRACT

The territory of the Ottoman Empire was shared among the Allied Powers during the World War I. With the secret treaties between Britain and Russia, the Eastern Thrace region and the straits were left to Russia. After Russia withdrew from the war with Treaty of Brest-Litovsk, Britain started to seek for reliable allies to hand

---

* Dr., Marmara Ereğlisi Çok Programlı Anadolu Lisesi, Tarih Öğretmeni. E-posta: ozgrmrtogr@hotmail.com

in the hinterlands of the straits indeed to keep under control all the time. That fellow became Greece that tried to turn defeat of the Ottoman Empire in World War 1 into an opportunity. When they took the occupation authority of Izmir and the Eastern Thrace in Paris Conference with the maneuvers which could be described as the mastery of foreign policy, Greek Prime Minister Venizelos first occupied Izmir later the Eastern Thrace. Greece which occupied Izmir and the Eastern Thrace with the support of the Allied powers, did not take into account that Thrace's heart beat for Izmir and Izmir's heart beat for the Eastern Thrace. They aimed to assimilate Turkish and Muslim community in the Eastern Thrace by carrying out the torture and slaughter which they carried out for Muslims and Turkish in Izmir. But the Eastern Thrace community rebelled the Greek under the name of Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti and prevented the ambitions of Greece by cooperating with Turkish Grand National Assembly. The independence path of the Eastern Thrace passed from Izmir. Greeks firstly obliged to evacuate Izmir on 9th September, 1922 and after Mudanya Armistice they obliged to evacuate the Eastern Thrace.

Keywords: *The Eastern Thrace, Greece, Mudanya Armistice*

Giriş

Mondros Ateşkes Antlaşması hükümleri yürürlüğe girdiği andan itibaren İtilaf Devletleri, I. Dünya Savaşı boyunca kendilerini uğraştıran ve çok güç duruma sokan Türk milletini ezme ve bağımsızlığından yoksun bırakma fırsatını yakaladıkları yargısına kapıldılar. Bu anlayış çerçevesinde Anadolu'nun değişik bölgelerini işgal etmeye başladılar. Bu işgal bölgelerinin başında ekonomik ve stratejik önemi ve Rumların tarihi emelleri gibi gerekçelerle Trakya bölgesi gelmekteydi.

İngiltere, sömürgelerinin güvenliğini sağlamak için Boğazlar bölgesi ve sömürgelerine giden Akdeniz ticaret yolunu kendi kontrolü altında tutmalıydı. Bunun için Akdeniz ticaret yollarının hinterlandı konumunda olan İzmir ile Boğazların hinterlandı olan Doğu Trakya'nın kontrol altında tutulması önemliydi.

I. Dünya Savaşı sırasındaki paylaşım planlarına göre, İstanbul ve geniş bir hinterlandının Rusya'ya verilmesi planlanmaktaydı. Ancak Rusya'da meydana gelen Ekim devrimi sonucunda Çarlık rejiminin yıkılıp iktidarı Bolşeviklerin devralmasıyla Rusya, savaş dışında kaldı. I. Dünya Savaşı sonrasında İtilaf Devletlerinin yenilen devletlerle imzalayacakları barış prensiplerini belirlemek amacıyla toplandıkları Paris Barış Konferansı'nda Yunan kamuoyu ve Başbakan Venizelos, İstanbul'un Trakya kıtasına ait ve Trakya'nın Rum ahalisi ile meskûn olduğunu, bu sebeple İstanbul ve Trakya'nın Yunanistan'a verilmesini savundu. Aslında Paris Barış Konferansı'nın öncesinde Trakya ve Batı Trakya konusu uluslararası alanda tartışılmaya başlanır bir konu haline geldi. İngiltere, sömürgelerine giden

Boğazlar Bölgesi'nin İngiltere'nin her istediğini yapan bir Yunanistan tarafından işgaline olumlu bakarken, Amerikan Cumhurbaşkanı Wilson, bütün Trakya'nın yeni bir devlet olarak Amerikan mandası altında birleştirilmesini önermekteydi¹. Ancak İngiltere, Wilson'dan çok önce davranarak Paris Barış Konferansı'nda Doğu Trakya'nın Yunanistan tarafından işgalini sağlayacaktı. Bunun ilk adımı da Yunanlıların konferans devam ederken Hadımköy-Çatalca hattını işgaliyle başlamıştır.

1. Mondros Mütarekesi ve Doğu Trakya'nın İşgali

1.1 Doğu Trakya'nın Fransızlar Tarafından İşgali ve Yunan Mezalimi

Ateşkes Antlaşmasının hemen sonrasında Meriç Nehri boyunca yerleşmiş olan İtilaf kuvvetleri ve bu arada Bulgaristan'daki Fransız kuvvetlerinden ayrılan birlikler, 6 Kasım 1918'de sınırı geçerek Uzunköprü'deki Türk kuvvetleri komutanlarıyla temasa geçtiler. Amaçları daha sonra gelecek Fransız kuvvetlerine konak yeri ve yiyecek sağlamaktı. Ertesi gün gelen Fransız subayları ise 9 Kasım günü Uzunköprü'ye üç Fransız bölüğünün geleceğini bildirerek bunlar için 70 oda, 3 ton sebze, 5 ton yakacak hazırlanmasını istediler. İstanbul bu hali çok tehlikeli gördüğü için 7 Kasım'da ilgililere verdiği emirde, Fransızların isteğine şimdilik boyun eğilmemesini, fakat zorla yerleşmek istedikleri takdirde sadece protesto ile yetinilmesini bildirdi. Öte taraftan Fransızların tutumu İngilizlere duyurulmasına rağmen Fransızlar, 9 Kasım 1918'den itibaren Uzunköprü ile Sirkeci arasındaki demiryolunu ele geçirmiş hatta 16 Kasım da Bakırköy'e yerleşmişlerdi². Sözün kısası Mondros Ateşkes Antlaşması öncesinde hazırlanan planlar hayata geçiriliyordu. Trakya Bölgesi'nin İtilaf Devletleri tarafından işgali bu bölgede azınlık olarak yaşayan yerli Rumları da harekete geçirmiştir.

Yerli Rumlar çeteler kurarak Trakya'da yaşayan Türklere baskı ve şiddet uygulamalarını arttırdılar. Yunan çeteleri Rum din adamları tarafından da desteklendi. Rumlar bir yandan İtilaf Devletlerinin desteği ve bir yandan kendi çabaları ile Trakya'yı Yunanistan'a ilhak etme çabasındaydı. Yunan hükümeti ile işbirliği içinde olan Patrikhane ve din adamları bu alanda pek çok gayret harcamaktaydılar. Çorlu Metropolit'i Patrikhaneye bir muhtıra göndererek, Trakya'nın ilhakını istemişti. Bununla birlikte Doğu Trakya'da

¹ Tayyip Gökbilgin, **Mondros Mütarekesinden Büyük Millet Meclisinin Açılmasına Milli Mücadele Başlarken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2012, s. 31.

² Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., Ankara, 1973, s. 65.

bu amacı gerçekleştirmeye çalışan iki kurum bulunmaktaydı. Bunlardan ilki olan Yardım Komitesi, Doğu Trakya Rumlarına maddî yardımda bulunuyordu. Trakya Komitesi olarak anılan ikinci komite de, çeteler kuruyor; asayişi bozuyor ve bu suretle de yabancı müdahalesine ortam hazırlıyordu³. Trakya komitesi, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Fener Patrikhanesi'nde sen-sinod üyesi olan Kırklareli, İnöz(Enez), Gelibolu, Çanakkale, Çatalca, metropolitleri tarafından kurulmuştu. Örgütün temel amacı, Trakya'nın Yunanistan'a ilhak edilmesi için her türlü vasıtayı kullanmaktı. Bu sebeple metropolitler, gerçekle ilgisi olmayan nüfus istatistiklerini, I. Dünya Savaşı sırasında sözde Arnavut, Boşnak, Pomak gibi göçmenlerin sayısının Osmanlı Devleti tarafından olağandan çok fazla gösterildiği iddialarıyla Patrikhane aracılığıyla Avrupa'ya, Paris Barış Konferansı'na ve Amerika'ya ulaştırdılar. Bu komite ile birlikte çalışan Yardım Komitesi, aynı zamanda Rusya ve Yunanistan'dan Rum göçmenler getirerek İzmir, Trakya, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'da Rum nüfusunu artırmak olan Kordos Komitesi ile de irtibat sağlayarak Doğu Trakya'ya gelen Rum göçmenlere, evlerini tamir, ve çift hayvanları almak için uzun vadeli yardımlarda bulunuyor, ziraat aletleri veriyordu⁴. Rum azınlıklar, başta Trakya olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde Yunan askerleri ile işbirliği içinde bulunmakta idi. Fener Rum Patrikhanesi Rum azınlıkların bu faaliyetlerini ört-bas etmek amacıyla İzmir'in işgali öncesinde olduğu gibi Edirne'de Rumların katledilmek istendiklerine dair yalan iddialar ortaya atmıştır. Bu iddialar Babıâli tarafından dikkate alınmış ancak yapılan soruşturmalar sonucunda, Patrikhanenin iddialarının asılsız olduğunu ortaya koyulmuştur⁵.

Yardım Komitesi ve Trakya Komitesi tarafından oluşturulan Rum çeteler, yıldırma ve korkutma yoluyla Trakya halkının işgallere karşı koyma azmini kırma, onları moral olarak yıkmaya çalışıyorlardı. Bu çeteler daha çok Rumların yoğun olarak bulunduğu Keşan, Çorlu, Uzunköprü, Gelibolu, Pınarhisar, Şarköy, Vize, Malkara ve Kırklareli yörelerinde faaliyet gösteriyorlardı. Bu çeteler arasında Trakya'da Türk ve Müslüman halka yaptığı baskı ve zulümlerle en çok öne çıkanı Dimitri Çetesiydi⁶.

Bu çete Patrikhane tarafından desteklenmekteydi. Çete lideri Dimitri yakalandığında üzerinde çıkan evraklar arasında Keşan Metropolitinin resmi mührü ele geçirilmişti. Keşan, Malkara, Uzunköprü ve İpsala'da faaliyette

³ A.g.e, s.153.

⁴ Ali Güler, **Yunan ve Rum Terörü**, Emre Yay., İstanbul, 2003, s.106-107.

⁵ Bülent Atalay, **Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri(1908-1923)**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yay., İstanbul, 2001, s. 143.

⁶ Nazif Karaçam, **Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Trakya, Bir Mücadelenin Perde Arkası**, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1984, s. 51.

bulunan bu çete bölgedeki Türk halkın mallarını yağma ve gasp etme gibi suçlarının yanında bu çevrede görev yapan Osmanlı memurlarını pusuya düşürerek suikastlar gerçekleştirmiştir⁷.

Rum çetelerinin saldırılarını, eşkıyalıklarını etkisiz duruma getirmeye çalışan jandarma birlikleri de yok değildi. Ancak ateşkes antlaşması sonrasında silahsızlandırılmaları bu güçlerin etkili olmalarını engellemekteydi. Gerçi halk elindeki silahları saklamıştı. Ancak genel bir mücadele emrinin olmaması halkı belirsizliğe sokmaktaydı. Bununla birlikte halk kendiliğinden olanaklar yaratarak, Kırklareli, Babaeski, Lüleburgaz, Keşan, Uzunköprü, Çorlu gibi kentlerde jandarma birliklerine destek yaratmaktan geri durmuyordu⁸. Yunan kuvvetlerinin Hadımköy-Çatalca hattını işgalleriyle birlikte Rum çeteleri Trakya'da yaşayan Türk ve Müslüman halka karşı yağma, gasp, ırza geçme ve öldürme gibi faaliyetlerini arttırdılar. Asayiş ve güvenliği bozma, halkı korkutma ve yıldırma gibi amaçlar taşıyan bu eylemler sonucunda Türk ve Müslüman halkın bölgeden zorunlu olarak göç etmesini sağlamaya çalıştılar. Edirne, Keşan, Kırklareli, Pınarhisar, Uzunköprü, Lüleburgaz, Babaeski, Hayrabolu, Tekirdağ, Çorlu ve Çerkezköy gibi yerleşim yerlerinde Yunan asker ve çeteleri yolda karşılaştıkları, Türk ve Müslüman halkın paralarını alıyor çiftlik ve ağıllarındaki hayvanlarını çalıyorlardı. Türk ve Müslüman tüccardan zorla para toplama gibi yağma ve gasp suçlarını işliyorlar, Türk halkının saygı gösterdiği din adamlarına şiddet uygulayarak halk nezdinde küçük düşürüyorlardı. Suçsuz kişileri yalan bahanelerle tutuklayarak bu kişileri hapishanelerde dövüp işkence etmekte ve öldürmekteydiler⁹.

Yunan askeri ve çeteleri bu tür faaliyetlerini Doğu Trakya'yı terk edene kadar sürdürmüşlerdir. Yunan asker ve çetelerinin halkı korkutma ve yıldırma faaliyetlerinde kısmen başarılı oldukları görülür. Yunanlıların Doğu Trakya'yı işgalleri sonrasında birçok Osmanlı Devlet memuru Doğu Trakya yerleşim bölgesinden daha güvenli gördükleri İstanbul'a nakillerini istemiştir. Yine 1 Aralık 1920 itibariyle Doğu Trakya Bölgesi'nden İstanbul'a göç eden halkın sayısı 40.000 i bulmuştur¹⁰. Ancak bütün bu olumsuz koşullara rağmen Trakya halkı Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Anadolu'nun işgale uğrayan her bölgesinde olduğu gibi müdafaa-

⁷ Osman Akandere, " Milli Mücadele Döneminde Marmara Bölgesi'nde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetler ve Çeteler (1918-1922)", **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 19 (Yıl: 2008), s. 520.

⁸ Karaçam, **a.g.e.**, s. 57.

⁹ **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlarda ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II**, TC Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 30, Ankara, 1996, s. 261-269.

¹⁰ Akandere, **a.g.m.**, s. 521.

i hukuk cemiyeti, yerel milis güçleri kurma ve kongreler düzenleme yoluyla Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline organizeli olarak karşı koyma çabasına girdiler.

1.2. Trakya'nın İşgaline Karşı Ulusal Tepki: Trakya Paşaeli Cemiyeti

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması sonrasında Türk halkı içinde bulunduğu durumdan kurtulma yolları aramaya koyuldu. Bir yandan milislerden oluşan Kuvay-ı Milliye birlikleri kurarak işgallere karşı koymaya çalışırken, bir yandan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurarak işgallerin haksızlığını fikren ispatlama ve işgallere karşı Türk halkında Milli Mücadele ruhunu uyandırarak işgallerin geniş bir alana yayılmasını engellemeye çalıştı. Kurulan bu cemiyetler birbirinden bağımsız hareket eden bölgesel nitelikli kuruluşlardı. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında İtilaf Devletlerinin izlemiş olduğu işgal siyaseti karşısında, Trakya halkının ileri gelenleri de Osmanlı Devleti'nin geleceğinden umut keserek çeşitli kurtuluş çareleri aramaya başladı. Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında başlayan işgaller, Edirne ileri gelenlerinin Trakya Paşaeli Cemiyeti'ni kurma girişiminde bulunmalarında ne kadar haklı olduklarını göstermektedir. I. Dünya Savaşı sırasında gizli anlaşmalarla Rusya'ya vaat edilen Trakya toprakları, Rusya'nın savaştan çekilmesiyle birlikte bu topraklar üzerinde geçmişten beri emeli olan Bulgaristan ve Yunanistan Devletleri Doğu Trakya topraklarını biran ele geçirmek için harekete geçmişlerdir. Bu sebeple Doğu Trakya'da yaşayan Türkler iki ateş arasında, hem Bulgaristan hem de Yunanistan işgalinden korunmak için farklı stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır.

I. Dünya Savaşı'nın sonunu getirecek gelişmelerin Makedonya cephesinde yaşandığı sırada Sadrazam Talat Bey, bu savaşta müttefikimiz olan Alman Dışişleri Bakanlığı ile görüşmek üzere Berlin'e gider. Bu ziyaret esnasında ve dönüşünde edindiği bilgiler neticesinde I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin bu savaştan yenik ayrılacağı gerçeğini görerek, dönüşünde Edirne İstasyonu'nda Edirne Valisi Zekeriya Zihni Bey ile görüşürken Edirnelileri, Trakya'nın geleceği hakkında kaygılandırarak ifadelerde bulunarak ve halk teşkilatı kurulmasını ister. Bunun temel nedeni, Osmanlı Devleti ile I. Dünya Savaşı'nda ittifak kurmuş olan Bulgaristan'ın bu savaşta yenilmiş olmasına rağmen galiplerin aracılığı ile Doğu Trakya topraklarında hak iddia etmeye başlamasıydı. İstanbul'da Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Edirne Mebusu Faik Bey'i (Kaltakkıran) makamına davet ederek ona Bulgaristan'da yapılan *Edirne Kongresi* adıyla anılan kongrede alınan kararlardan bahseder. Bu kongrede Amerika Birleşik Devletleri sefiri Mr. Mörfi'nin aracılığı ile Doğu ve Batı Trakya'nın Bulgaristan'a verilmesi için girişimde bulunacağını, bu planın kongrede Bulgarlar tarafından kabul edildiği ve desteklendiği haberini

verir¹¹. Bu kongrede hazırlanan muhtıra, Edirne ileri gelenlerini Edirne'nin istikbali konusunda kaygıya düşürür, geçmişteki yaşantılarının da vermiş olduğu tecrübeyle Bulgarların emellerine ulaşmalarını engellemek amacıyla bu kişiler bir cemiyet kurarak beliren Bulgar işgalini engelleme girişiminde bulunmaya karar verirler. Edirne'de bu amaçlarla kurulan cemiyete Edirne Mebusu Faik, Edirne Belediye Reisi Şevket (Dingillioğlu) ve Avukat Şeref (Aykut) beylerle tüccardan Kasım (Yolgeldili) Efendi ve bunlara katılan bazı Edirneliler arasında Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı verilmesi uygun bulunmuştu¹². Fiilen kurulmuş olan bu cemiyetin Edirne Valiliği'ne verdiği kuruluş beyannamesinde, cemiyetin adı Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi olarak değiştirilmiştir¹³.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından günlerce önce Edirneliler içine düşecekleri durumu öncesinden hissederek Trakya'nın işgale uğramasını engellemek için Mütareke imzalanır imzalanmaz bu cemiyeti teşkil ettiler. Cemiyet kurulduktan kısa süre içinde Edirne'de Trakya-Paşaeli adlı bir gazete çıkaran cemiyet amacını *Trakya Paşaeli* gazetesinin ilk nüshasında; "Cemiyet-i Akvam nazariyesinin müessesesi olan Wilson prensiplerine riayetle memleketin hak ve hâkimiyeti ve tamamiyetini kanun-u dairesinde müdafaaya istihsaldir."¹⁴ olarak belirtmiştir. (EK-1) Bu nizamnameye göre, cemiyetin faaliyet alanı kurulduğu ilk dönemlerde, Trakya'nın ırk, kültür, ekonomi ve tarih bakımından Türklere ait olduğunu ilmî ve tarihî vesikalarla ispat etmek ve Trakya'daki Türk hâkimiyetinin Wilson prensiplerine göre korunması ve devamını istemek ve iddia etmek ile sınırlıydı.

Cemiyet kuruluşunda ilk olarak öncelikle Edirne'ye yönelik olarak Bulgar tehdidiyle ilgileniyordu. Yunanlıların, Etnik-i Eteryâ Cemiyeti aracılığı ile Trakya'ya yönelik hâk iddia etmeleri, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında yerli Rumların Türk ve Müslüman halka baskılarını artırmaları, bir Yunan taburunun Hadımköy'e kadar demiryolunu işgali ve Trakya'nın Türklere alınacağı yönünde söylentilerin ağırlık kazanması cemiyetin Doğu Trakya'ya yönelik Yunan tehdidi ile daha yakından ilgilenmesini sağladı. Cemiyet, Yunanlıların Trakya şimendifer hattına yerleşmeleri ile birlikte yerli Rumların Türk-Müslüman halka karşı yağma, talan ve tecavüzlerini *Trakya-Paşaeli* gazetesi aracılığı ile gündeme

¹¹ Mehmet Şeref Aykut, **Trakya'da Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta'da Türkler**, (Haz. Hasan Berke Dilan), Alfa Yay., İstanbul, 2010, s.29.

¹² Haluk Selvi, **Milli Mücadele'de İlk İşgaller İlk Direnişler**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2011, s. 67.

¹³ Zekai Güner, **Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1968, s. 13.

¹⁴ **Trakya Paşaeli**, 2 Aralık 1919, s. 1.

taşımıştır¹⁵. Bununla birlikte bölgede yaşayan Türk ve Müslüman halkın Rum, Bulgar ve Musevilere oranla sahip oldukları nüfus ve arazinin çokluğu ile ilgili istatistikler cemiyetin kurucularından ve yönetim kurulunda olan Edirne Belediye Reisi Şevket Bey tarafından İstanbul gazetelerine ulaştırıldı¹⁶. Cemiyet, Avrupa ve ülke kamuoyunda bir Trakya davası oluşturmuş ve bu davanın çözümünde Trakya halkının vereceği kararın etkili olması konusunda başarılı bir kampanya yürütmüştür.

Cemiyet kurulduktan kısa bir süre içinde sadece Edirne merkezinde değil Edirne'ye bağlı sancak kaza ve nahiyelerde de örgütlendi. Edirne dışında Lalapaşa, Havsa, Uzunköprü, Ömerbey Nahiyesi, Maksudeli Nahiyesi, Kavaklı, Kırkkilise (Kırklareli), Lüleburgaz, Babaeski, Vize, Pınarhisar, Demir Köprü, Gelibolu, Şarköy, Mürefte, Evreşe, İpsala, Malkara, Keşan, Tekfurdağı (Tekirdağ), Çorlu, Muratlı, Çerkezköy, Saray, Adapazarı, Bundan başka İstanbul, Gümölcine, Dedeoğlu, Kırcaali, Dimetoka, Orta Köy'de şubeler açarak teşkilatlanan cemiyet Trakya'nın tümünü temsil eder hale gelmiştir. Trakya'da sağlamış olduğu bu güç sayesinde cemiyet idare heyeti 22 Ocak 1919'da İstanbul'da Doğu Trakya'nın Yunan askerlerinden arındırılması için bir toplantı düzenledi¹⁷.

Trakyalılar işgallere karşı nüfus istatistikleriyle Trakya'nın büyük bir kısmının Türk-Müslüman olduğunu rakamlarla ispatlama çabalarıyla İtilaf Devletleri nezdinde kamuoyu oluşturmaya, işgallerin haksızlığını ortaya koymaya çalışmaktaydı¹⁸.

Cemiyet, Doğu ve Batı Trakya'daki Müslüman-Türk halkına yönelik Yunan baskı ve zulümlerini kamuoyuna duyurabilmek için belgeler, grafikler ve haritalar hazırlayarak bunları yerli ve yabancı gazetelere dağıtıyor ve *Trakya-Paşaeli* gazetesinde ve İstanbul'da milli mücadele taraftarı Türk gazetelerinde yayımlatıyordu¹⁹. Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin İstanbul'daki temsilcileri, dönemin *İkdam* ve *Vakit* adlı Millî Mücadele taraftarı İstanbul gazeteleri ile görüşmeler düzenleyerek, Paris Konferansı'nda Yunanlılar ve Bulgarların Trakya toprakları üzerindeki hâkimiyet mücadeleleri hakkında Türk Kamuoyunu bilgilendiriyor, Trakya'nın halkının beşte dördünün Türk olması nedeniyle bu bölgenin

¹⁵ *Trakya -Paşaeli*, 30 Aralık 1919, s. 2 ; *Trakya- Paşaeli*, 18 Şubat 1919, s. 2; *İkdam*, 8 Haziran 1919, s. 1.

¹⁶ *İkdam*, 9 Şubat 1919, s. 1.

¹⁷ Mehmet Serez, *Atatürk Milli Mücadelede Tekirdağ*, Tekirdağ Valiliği Yayınları, Tekirdağ, 1988, s.23.

¹⁸ Sebhattin Selek, *Anadolu İhtilâli*, C. I, Kastaş AŞ Yay., 8. Baskı, İstanbul, 1987, s. 189.

¹⁹ Zekai Güner, *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 19.

Yunanistan ve Bulgaristan'a verilemeyeceğini savunuyordu. Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin üyeleri, bölgedeki Türk nüfusunun Yunan ve Bulgar nüfusuna oranla kıyaslanamayacak kadar fazla oluşuna güvenerek İtilaf Devletlerinin bu bölgeyi Yunanistan ve Bulgaristan'a vermekten vazgeçeceklerine emindiler. Onlara göre, ayrıca bölgede yaşayan Türkler, bölgede yaşayan Yunan, Bulgar ve Musevileri birleştirici bir unsur görevini görmekte olduğundan Trakya'da huzur ve güvenin, bölgenin sadece Osmanlı hâkimiyetinde kalmasıyla sağlanabilirdi²⁰. Trakya-Paşaeli Cemiyeti üyeleri bu düşüncelerine İtilaf Devletlerini inandırmak ve desteklerini sağlamak amacıyla İstanbul'da bulunan İtilaf Devletlerinin temsilcileri ile sürekli olarak irtibatla bulunmaktaydılar. 31 Temmuz 1919 tarihinde Trakya-Paşaeli Cemiyeti adına Edirne Mebusu Faik, Bulgar Sobranyası'nda Gümülcine mebuslarından Mahmut Celal, Kemal ve Trakya Komitesinin İstanbul murahhaslarından Hüsnü Tahsin ve Galip Bahtiyar Beylerden oluşan heyet o dönemde ABD temsilcileri ile yakın ilişki içinde bulunan Halide Edip Hanım'ın arabuluculuk etmesiyle İstanbul'a gelen Amerikan Tahkikat Komisyonu ile görüştüler. Bu görüşmede Trakya'nın tarihi, coğrafi ve ekonomik olarak Türklere ait olduğunu ispatlamaya çalışarak, bölgede halkoylamasına gidilmesini ve Bulgar ve Yunan idaresinde bulunan Trakya'nın boşaltılarak, Trakya'nın geleceği belli olana kadar bölgenin İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi ve Trakya'dan zorla göçe tabii olmuş, Trakya Müslümanlarının eskiden oturdukları yerlere geri dönmelerini istemişlerdi²¹. Trakya-Paşaeli Cemiyeti üyelerinin bu görüşmeden amacı 1. Dünya Savaşı'nın sonlandırılmasında etkili olan Wilson ilkelerinin Trakya için uygulanmasıydı²².

Trakya-Paşaeli temsilcileri bu amaçlarını gerçekleştirmek üzere 1919 Şubatı'ndan itibaren kendi aralarından seçtikleri temsilcileri Paris Barış Konferansı'na göndererek, Yunan Başbakanı Venizelos'un Paris Barış Konferansı onlar meclisinde Rumların Trakya'da çoğunlukta olduğu tezlerini çürütmek için Osmanlı hükümeti nezdinde girişimde bulundular. Osmanlı Hükümeti aracılığı ile Paris Barış Konferansı'na katılma arzularını Fransa Hükümeti'ne bildirmişlerse de konferansa katılmak için Fransa Dışişleri Bakanlığı'ndan gerekli izin alınamadı.²³ Trakya-Paşaeli Cemiyeti tarafından seçilen temsilciler, Trakya halkının haklarını savunmak üzere Paris'e yola çıktılar. Cemiyet tarafından oluşturulan temsilciler heyetinde Trakya Milletvekili Kocabaş Arif, Mahmut Nedim, Bulgar Sobranyası Milletvekili Celâl ve İskeçeli Hüseyin Sabri Bey bulunmuştur. İstanbul'dan

²⁰ İkdâm, 31 Temmuz 1919, s. 2.

²¹ İkdâm, 1 Ağustos 1919, s. 2.

²² İkdâm, 1 Ağustos 1919, s. 1.

²³ İkdâm, 12 Şubat 1919, s. 1.

ilk olarak Roma'ya giden heyet, burada Paris'e gidebilmek için vize alamaması sebebiyle dört ay Roma'da kalarak Paris Barış Konferansı nezdinde temaslarda bulunmuştur²⁴. Trakya-Paşaeli Cemiyeti, seçtikleri heyetin Paris Barış Konferansı'na katılmalarının engellenmesinde Yunanistan'ı sorumlu görmekteydiler. Bu sebeple Yunanistan hükümetinin bu eylemlerini, Türk ve dünya kamuoyuna duyurmak amacıyla, bu cemiyetin tüm şubeleri buldukları yerlerde toplantılar düzenleyerek bu durumu protesto etti. Trakya Paşaeli Cemiyeti şubeleri dönemin *İkdam* gazetesinde yayımlanan protesto telgraflarında Trakya –Paşaeli heyetinin Paris Barış Konferansı'na kabulünü İtilaf Devletleri nezdinde istediler. “Trakya Trakyalılarındır” sloganı ile Türk ve Müslüman halkın Trakya'nın nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğunu, Trakya bölgesinin Osmanlı Devleti sınırları içinde kalması gerekliliğini ve bundan başka bir kararı da kabul etmeyeceklerini kesin bir dille ortaya koydular²⁵.

Heyet Roma'da kaldıkları süre içerisinde İtalyan Dışişleri Bakanlığı'nda, ikinci ve üçüncü derecedeki memurlarla görüşebilmiştir. Trakya hakkında belge, broşür, grafik ve haritaları İtalyan gazetelerine ve İtalya'nın siyasi çevrelerine dağıtarak Trakya'daki Türklerin haklı davalarını dünya kamuoyuna duyurmaya çalışmışlardır²⁶. Temmuz ayı sonlarında İstanbul'a dönen cemiyet temsilcileri Venizelos'un sahte belgelerle onlar konseyinde Trakya'da Rum nüfusunun olduğundan fazla gösterme konusunda başarılı olması, Yunan basınının Trakya'nın Yunanistan'a verileceği yönünde konferansı baskı altına alma amaçlı haberlerine rağmen, İtilaf Devletlerinin temsilcilerinin adaletli davranacaklarına dair ümitlerinin var olduğuna dair görüşlerini basın aracılığı ile dile getirdiler²⁷.

Trakya-Paşaeli temsilcilerinin bu kadar umutlu konuşmalarının asıl sebebi, umut etmekten başka çarelerinin olmamasıydı. Çünkü Osmanlı Devleti, cemiyetin Trakya'nın Yunan işgalinden kurtulmasını gerçekleştirmek amacıyla basın yayın yoluyla mücadele etme ve İtilaf Devletleri nezdinde girişimde bulunarak Trakya'nın kaderini bu devletlerin olmayan adalet duygularına bırakmaktan başka bir politika izlemesine engel olmaktaydı. Bu kısıtlamalara rağmen Trakya'nın kurtuluşu için her yolu denemeye kararlı olan cemiyetin temsilcileri M. Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye ile işbirliği içinde olmaya da özen göstermekteydi.

Mustafa Kemal Paşa, Amasya Genelgesi öncesinde Edirne'de I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'ya (Eğilmez) bir telgraf çekerek, Anadolu'da işgal altında bulunan yerlerde kurulan bütün müdafaa-i hukuk

²⁴ Güner, a.g.e., s. 196.

²⁵ *İkdam*, 22 Haziran 1919, s. 1.

²⁶ Güner, a.g.e., s. 196.

²⁷ *İkdam*, 28 Temmuz 1919, s. 1.

cemiyetlerinin bütün delegelerinden meydana gelmiş bir kurul oluşturma kararı alındığından bahisle Trakya-Paşaeli Cemiyeti'ni temsilen iki kişinin kimliklerinin gizli tutularak Sivas'a gönderilmesini istemişti²⁸. Trakya-Paşaeli Cemiyeti, Sivas Kongresi'ne temsilci göndermedi. Ancak bu kongre sonrasında cemiyet adına Şükrü Bey tarafından, Mustafa Kemal Paşa'ya çekilen telgrafta, Sivas Kongresi sonrasında Damat Ferit Paşa'nın istifaya zorlanarak yerine Ali Rıza Paşa Hükümetinin kurulmasını sağlamasından ötürü cemiyetin takdirini belirtmiş, telgrafın devamında cemiyetin amacının Trakya'yı korumak olduğu ve Sivas Kongresi'nde alınan kararların cemiyet tarafından benimsendiği belirtilmiştir. Yine cemiyet adına Belediye Başkanı Şevket Bey, Şükrü Bey'in belirttiği hususları doğrulayan bir telgraf göndermiştir. Mustafa Kemal Paşa'da cemiyetin Anadolu'daki Milli Mücadele hareketi ile işbirliği girişimini olumlu karşılayarak 12 Ekim 1919'da "Rumeli ve Anadolu'da aynı ruh ve vicdan ile mevcudiyet ve istiklâli milliyi" sağlamak amacıyla işe başlamış olan bu cemiyete teşekkürlerini bildirmiştir. Aynı gün Trakya Paşaeli Heyet-i Merkeziyesi Başkanlığına çektiği telde, Doğu ve Batı Trakya bölgelerinde, sulh konferansı esasına göre, Müslümanlar ile Bulgar ve Yunanlıların oturdukları yerlerden Türklerin atılmaması için gereken her türlü hareketi yapacaklarını bildirmiştir²⁹.

1920 yılının Ocak ayının ortalarında Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'in Kolordu komutanlıklarına gönderdiği Paris Barış Konferansı sonrasında olası bir Yunan saldırısına karşı önlem planına uygun olarak merkez heyetiyle kaza heyetinden birer üyenin katılımıyla Edirne'de bir kongre toplamıştır. Bu kongrede Paris Barış Konferansı'nda Doğu Trakya'yı Osmanlı Devleti'nden ayıracak bir kararın çıkması durumunda silahla karşı koymak üzere Trakya-Paşaeli Cemiyetinden ayrı olmak üzere *Müdafaa-i Hukuk Heyeti Muvakkatesi*'nin ve şubelerinin kurulmasına karar verilmiştir. Edirne Kongresi'nde alınan bu karar Trakya'nın silahlı Müdafası için atılan ilk adım olarak nitelendirilmiştir. Edirne Kongresi'nde alınan bu karar Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin 31 Mart 1920 tarihinde düzenlediği Lüleburgaz Kongresi'nde kesin karara bağlandı. Bu Kongrede eski muvakkat heyetin yerine Trakya "Müdafaa-i Hukuku Milliye Merkez Heyeti" kurulmuştur. Bu heyet Trakya milletvekilleri, kolordu komutanı ve her kazadan Trakya-Paşaeli Cemiyetine üye olan iki kişiden oluşmaktaydı. Ancak kongrede, kurulan bu heyetin Sivas Kongresi'nde kurulan Anadolu ve

²⁸ "Mustafa Kemal Paşa'nın Edirne'de 1 inci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar'a Telgafi", *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Yıl:31, Sayı: 82 (Ekim 1982), Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1982, s. 13-14.

²⁹ Yücel Özkaya, "Yararlı ve Zararlı Dernekler", *Millî Mücadele Tarihi Makaleler*, (Haz. Berna Türkdoğan), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002, 93-94.

Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden ayrı çalışma arzusunda olduğunu belirtmesi dikkat çekicidir. Bu kongrede alınan son karar ise olağanüstü hallerde yeni bir kongrenin toplanacağı kararını almasıydı. Bu karar bir bakıma ileride toplanacak olan Büyük Edirne Kongresi'ne çağrı niteliğini taşımaktaydı. San Remo Konferansı sonrasında Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali olasılığı üzerine halkın olası bir işgale karşı koyma isteği konusundaki fikrini almak ve buna dayanarak gerekli önlemleri almak amacıyla Trakya-Paşaeli Cemiyeti 9-14 Mayıs 1920 tarihinde Büyük Edirne Kongresi'ni toplamıştır. 236 üyenin katıldığı bu kongrede Trakya'nın Yunanistan'a verilmesi kesin dille reddedilerek, Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgal edildiği takdirde silahla karşı koyulacağı tekrarlanmıştır. Batı Trakya'nın Türkiye'nin bir parçası olduğu kendi geleceğini kendisinin tayin etmesi gerektiği, Doğu Trakya Türkiye'den koparılacak olursa, bütün Trakya'da bağımsızlık ilan edileceği, Yunan işgaline karşı konulacağı yolunda karar alındı ve Cafer Tayyar Paşa millî kumandan ilan edildi. Büyük Edirne Kongresi'nde dikkat çeken kararlardan birisi kongrenin İstanbul Hükümeti ile işbirliği yaparak Galip Kemalî, Galip Bahtiyar ve Salih Cevdet Beyleri Avrupa'da temsil etme yetkisi verilmesiydi³⁰.

Büyük Edirne Kongresi'nin kararlarından Mustafa Kemal Paşa, I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa ve Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti tarafından düzenli olarak haberdar edilmekteydi. TBMM Başkanı, Mustafa Kemal Paşa, Edirne Kongresi'nin bitmesinden bir gün sonra Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti Başkanlığına çektiği telde, Osmanlı Hükümeti tarafından Paris'e gönderilen Osmanlı delegelerinin TBMM tarafından yetkilerinin tanınmadığını, toplanan San Remo Konferansı'nda Edirne'nin Yunanlılara bırakıldığından söz ederek, Edirne Kongresi'nde Yunanlılara karşı alınan savunma kararının yerinde olduğunu belirtmişti³¹. Mustafa Kemal Paşa, bu telgrafta açık ve net olarak Anadolu halkı üzerinde siyasi karar alma erkinin TBMM olduğunu, Trakya ve Anadolu'daki Yunan ve itilaf devletleri tarafından gerçekleştirilen işgallere karşı tek yolun askerî savunma olduğunu ifade etmekteydi.

Lüleburgaz Kongresi'nde Müdafaa-i Hukuk Merkez Heyeti'nin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden bağımsız etme kararı alması, Büyük Edirne Kongresi'nde ise Osmanlı Hükümeti ile birlikte San Remo Konferansı'nda birlikte etmek üzere bir heyetin kurulması dönemin siyasi özelliklerine bağlanabilir. Lüleburgaz Kongresi'nden kısa bir süre

³⁰ Tevfik Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Milli Mücadele**, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 209-289.

³¹ Yücel Özkaya, **İstiklâl Harbinde Yararlı ve Zararlı Cemiyetler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2011, s. 66.

önce İstanbul İtilaf Devletlerince işgal edildi. Böylelikle Anadolu ve Trakya'nın bağlantısı kesildi. Henüz TBMM hükümeti de kurulmamıştı. Kongrede böyle bir karar alınmasında cemiyet üyelerinden bazılarının mevcut siyasi durumun panik havası içinde Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgal altına alınmadan önlem alma telaşına kapılmış olabileceklerine bağlamak gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Yine San Remo Konferansı'nda İstanbul hükümeti ile birlikte hareket etme kararının alınmasında da TBMM Hükümeti tarafından başlatılacak Millî Mücadele hareketinin başarıya ulaşmasının zaman alacağı gerekçesiyle dara düşen cemiyet üyelerinin ellerine geçen her türlü fırsatı değerlendirme telaşının etkili olduğu söylenebilir.

Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin yönetim kurulu üyeleri arasında Trakya'nın Yunan işgalinden kurtuluşu yolunda izlenecek yöntemler konusunda farklı görüşler savunulmakla birlikte, cemiyet üyelerinin birbirinden farklı birkaç alternatif düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Bunlardan ilki Bulgar işgalinden Fransız işgaline geçen Batı Trakya ile Doğu Trakya'dan oluşan bir hükümet kurmak³² ikinci fikir de yalnız Doğu Trakya'nın istiklâlini temin etmektir. İlk fikri savunanlar içinde bulunan zor durumun psikolojik etkileri sebebi ile bağımsız yaşama inancını kaybederek Trakya'nın, Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketinin gücüyle kurtulamayacağı endişesine kapılmışlardır. İlk fikri savunan cemiyet üyelerinden Faik, Galip Bahtiyar ve Avukat Şeref Beylerden oluşan heyet, Trakya'da Fransız İşgal Kuvvetleri Komutanı General Franchet D'esperey ile müzakere ortamı oluşturarak ilk olarak Batı Trakya'da Fransız mandası altında bir Trakya Cumhuriyeti'nin oluşturulması, bu deneme başarıya ulaştığında bu plana Doğu Trakya'nın da dâhil olması konusunda fikir birliğine varmışlardır. Ancak Batı Trakya halkı arasında bu fikrin yer bulmaması, Batı Trakya'da Yunanlılara karşı komitacılık faaliyetinde bulunan Yüzbaşı Fuat'ın karşı duruşu ve M. Kemal Paşa tarafından bu tür faaliyetlerin tepki ile karşılanması bu fikri savunan Trakya-Paşaeli heyetinin geri adım atmasına yol açmıştır³³.

Bu fikir ayrılıklarının temelinde içinde bulunulan işgal tehdidine karşı Trakya aydınının işgale karşı ne yapılabilir? sorununa çözüm yolları bulma ve alternatifler üretme telaşı içinde olmasından kaynaklanmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin fiilen sona erdiğinin, kendi halkının can ve mal güvenliğini sağlayamadığının görülmesi, İstanbul'un işgali ile birlikte Anadolu ile Trakya'nın bağlantısının kesilmesi bu panik havasının giderek artmasına sebep olmuştur.

³² Mustafa Kemal, *Nutuk Söylev*, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 6.

³³ *Komitacı BJK'nin Kurucusu Fuat Balkan'ın Anıları*, (Haz. Turgut Güner), Güner Yayınları, İstanbul, 2008, s.109-114.

1.3 Kaçınılmaz Son: Doğu Trakya'nın Yunanlılar Tarafından İşgali

1.3.1 İşgal Öncesi Doğu Trakya'nın Durumu

Mondros Mütarekesi'ni imzaladığı sırada Trakya'da iki kolordu bulunmaktaydı. Bunlardan Edirne'de bulunan I. Kolordu Miralay Cafer Tayyar Bey'in; Tekirdağ'ında bulunan 14. Kolordu Miralay Kâzım Karabekir Bey'in komutalarında idi. Kâzım Karabekir Bey bir müddet sonra şarka, Erzurum'daki kolordu komutanlığına atanmış, Trakya'da yalnız I. Kolordu kalmıştı³⁴. Merkezi Edirne'de bulunan I. Kolorduya bağlı olarak 49. Tümen Kırklareli ve dolaylarında bulunurken 60. Tümen Uzunköprü, Keşan ve İpsala bölgesinde konuşlanmıştı. 14. Kolorduya bağlı olan 55. Tümen Tekirdağ ve dolaylarına yerleştirilmişti³⁵.

Sivas Kongresine kadar durumu izleyen I. Kolordu komutanlığı bu andan itibaren Heyet-i Temsiliye Başkanlığı ile içinde bulunulan durumu müzakere ederek belirlenen esaslar dâhilinde hareket etmeye başladı. Bu esaslar, Bulgarların bitaraflığını temin etmek, Trakya'da yaşayan Hıristiyan halkın Türk ve Müslüman halka olan tecavüzlerine karşı önlem almak ve Anadolu'da ilişki kurarak harekâta birlik temin etmekten ibaretti. 16 Mart 1920 yılında İstanbul'un işgali Doğu Trakya'nın Ankara ile olan münasebetin geçici olarak kesilmesine neden olmuştur. Bunun üzerine Doğu Trakya'daki I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa İstanbul ile ilişkilerini keserek Ankara'dan kendisine verilen direktifleri yerine getirmeye başlamıştır. İlk olarak Seferberlik ilan edilerek kademe kademe uygulanmaya başlandı. İdare-i genelge yayınlanarak genel durum kamuoyuna açıklandı. Böylelikle Doğu Trakya'nın Anadolu ile birlik olduğu ispat edildi. Bulgarlar ile anlaşmaya varılarak onların tarafsızlığını sağlamak için Şakir Bey (Kesebir) görevlendirildi³⁶.

İstanbul'un işgalinden önce Ankara'da Heyet-i Temsiliye reisliğinden verilen emirlerle Trakya kasaba ve köylerine seçme zabıt örgütleri oluşturularak halk azınlık çetelerinden korunmaya çalışılmıştı. Bu verilen bu emre ve İstanbul'un işgali sonrasında seferberlik uygulamasına karşı koyan Tekirdağ Mutasarrıfı Füzûzan ile onunla birlikte hareket eden 55. Fırka kumandanı Alaaddin'in görevlerine son verilerek 55. Fırka Kumandan Vekâletine Kolordu Kurmay Başkanı Kurmay Yarbay Cemil (Uybadın) tayin edildi³⁷. Ankara'da kurulan milli hükümet ile yeniden telgraf

³⁴ Osman Nuri Peremeci, **Edirne Tarihi**, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, No:6, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1939, s. 401.

³⁵ **Türk İstiklal Harbi II, I. Kısım 15 Mayıs-4 Eylül 1919**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1963, s. 107.

³⁶ Peremeci, **a.g.e.**, s. 401.

³⁷ Kâmil Erdeha, **Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 439-441.

muharebesi temin edildiği gibi bütün köylere de millî teşkilât yapıldı ve 31 Mart 1920’ de Lüleburgaz kasabasında umumi bir kongre toplandı. İki gün müzakereden sonra: “ Trakya azim bir Türk ve Müslüman ekseriyeti ile meskûn olup ırkî, tarihi, siyasi ve iktisadî esbaba ve bütün devletlerce kabul ve ilan edilen milliyet ve adalet esasatına tevfikân Türk hâkimiyetinde kalmak lazımdır. Bu hakka karşı vaki olacak işgal ve ihtilâl harekâtına mukavemet ve müdafaa edilecektir.” kararı verildi. Ve her livadan ikişer kişiden oluşan bir merkezi heyet oluşturulması ile Trakya mebusları ile kolordu kumandanının bu heyetin doğal üyesi olduğu kabul edildi. Ve bu heyete Trakya Mudafaa-i Hukuk Heyet-i Merkeziyesi adı verildi ve Ankara’da toplanacak millî meclise Trakya temsilcisi olarak üç kişi gönderilmesine karar verildi. Heyet-i Temsiliye’nin tavsiyesi üzerine seçilen 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa ve İsmet Beyler zaten Anadolu’da bulunuyor, Cafer Tayyar Paşa’da millî meclis üyesi olarak Trakya’da kalıyordu³⁸.

Osmanlı hükümeti, İzmir’in işgali esnasında da yaşadığı gibi, Doğu Trakya’da Rum çetelerin bölge halkını korkutma ve yıldırma faaliyetlerine ve işgallere karşı çaresiz kalmaktaydı. Yunanlıların Doğu Trakya’yı işgali emareleri belirlediğinde Trakya’daki I. Kolordu komutanı Cafer Tayyar Paşa bir işgal durumu ile karşılaşıldığında nasıl bir tavır alınacağını hükümetten sorduğunda, hükümetten aldığı cevap, şimdiden emir verilemeyeceği, eğer Trakya işgal edilir ve I. Kolordunun İstanbul ile bağlantısı kesilirse, durumun şartlarının gerektiği şekilde hareket edilmesi şeklindeydi³⁹. İşgal öncesinde yerli Rum azınlıklar, Yunan askerleri ve Yunan komitelerinin bölgede organize bir şekilde işgal planlarını yürütmelerine karşılık olarak başkenti İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiş Osmanlı hükümetinin bu organize hareket karşısında elinden fazla bir şey gelmemekteydi. Ocak 1919 sonlarında, Trakya’daki Yunan taburunun kaldırılması için Sadrazam Tevfik Paşa’ya başvuran Trakya heyetine karşılık olarak; “Biz, muhasara altındayız. Dışarıyla bağlantımız kalmamış gibidir. Aleyhimize çevrilen entrikaları öğrenemiyoruz. Durum, tahminden çok vahimdir. Trakya için, bugün bir şey söyleyemem. Trakyalının, vatanları için gösterdiği alakayı şükranla karşılıyoruz. Çalışın. Fakat Osmanlı Devleti’nin varlığına zarar getirmemeye dikkat edin. Aksi takdirde hareketiniz isyan olur. Hamiyet ve millî namusumuz, vatanın selâmetini temine hizmet edecektir. Ne yapalım, bu günlerde geçer.”⁴⁰ sözüyle işgallere karşı pasif bir direniş metodunun izlenmesini, İtilaf Devletlerinin tepkisini çekecek bir hareket tarzının

³⁸ Peremeci, **a.g.e.**, s. 403.

³⁹ Tansel, **a.g.e.**, s. 153.

⁴⁰ Sebahattin Selek, **Millî Mücadele’de Ulusal Kurtuluş Savaşı**, C. 1, Ağaoğlu Yayınevi, 1970, s. 73.

Osmanlı Devleti'nin tamamen yok oluşu ile sonuçlanacağı uyarısında bulunmaktan başka bir çözüm yolu önermemektedir.

Bununla birlikte Edirne'de kurulan İngiliz Muhipleri Cemiyeti şube başkanları ve Hürriyet ve İtilaf Partisi üyeleri Trakya'daki halkı silahlı savunmaya geçmelerinden alıkoymak için her türlü propagandayı denemektedirler⁴¹. Doğu Trakya'daki Rum çetelerinin her bir faaliyeti, bölgede yaşayan halka karşı giriştikleri mallarını yağma talan etmeleri, halkın çiftliklerini yakma girişimleri, zorla göçe tabi tuttıkları ve Müslüman halka olan tecavüzleri, bu bölgede görev alan polis ve emniyet müdürlükleri ve askerlik şubeleri tarafından düzenli olarak Dâhiliye Nezareti'ne bildirilmektedir⁴².

Osmanlı Hükümetlerinin bu duruma karşı aldığı tavır İtilaf devletleri nezdinde ricacı olmaktan ileriye gitmemektedir. Osmanlı Hükümetleri bu yolla bir sonuç alınmadığını anlayınca, Damat Ferit Paşa Hükümeti döneminde Anadolu ve Rumeli olmak üzere iki Heyet-i Nasiha'nın (Nasihat Heyetleri) gönderilmesi kararı verildi. Buna göre, bu heyetlere iki ayrı şehzadenin başkanlık etmesi kararlaştırılmıştı. Anadolu ve Rumeli'ye gönderilecek bu heyetin amacı Anadolu ve Rumeli'de uzun savaşlar sonucunda yorgun düşen halka padişahın selamlarını ileterek, onların durumlarını yakından görmek ve Anadolu ve Rumeli'de Türk ve Müslüman halkla birlikte yaşayan farklı din, ırk ve kültüre sahip unsurlar arasında ortaya çıkan yanlış anlama ve gerginlikleri gidermekti⁴³. Bu amaçla gönderilen Rumeli Heyeti, Şehzade Cemalettin Efendi'nin başkanlığında Harbiye Nezareti Müsteşarı (Savaş Bakanlığı) Fevzi Paşa ve Harbiye Nazırı Cevad Paşalar ile diğer iki kişiden oluşmaktaydı. Heyet ilk olarak 30 Nisan'da Edirne'ye vardı⁴⁴. 2 Mayıs'ta Kırklareli, 3 Mayıs'ta Lüleburgaz ve 6 Mayıs'ta Tekfurdağ ziyaret edildi. Bu ziyaretlerde Şehzade Cemalettin Efendi'ye Türk ve Müslüman halkın ilgisi büyük olurken, gayrimüslim din adamları ve gayrimüslim halkın ilgisi Edirne ve Tekfurdağ'da sınırlı kaldı. 9 Mayıs'ta Rumeli Nasihat Heyeti İstanbul'a döndü. Nasihat Heyetlerinin oluşturulmasındaki amaç Müslüman Türk halkı ile diğer gayrimüslimler arasındaki uyumu sağlamaktı. Rumeli Nasihat Heyeti, Türk ve Müslüman halkın hükümdarına olan saygısı, zor savaş koşulları altında ezilmesinin

⁴¹ Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1998, s. 63.

⁴² **Başbakanlık Osmanlı Arşivi-Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umum Müdüriyeti -Asayiş**, Dosya No:59, Gömlek No: 95.

⁴³ Mevlüt Çelebi, **Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992, s. 5.

⁴⁴ **İkdam**, 28 Nisan 1919; **İkdam**, 30 Nisan 1919.

yanında Rum çetelerin baskı ve zulümleri altında kalması dolayısıyla halk tarafından coşkuyla karşılanmışlardı. Bu zor dönemlerinde hükümdarlarının onları ziyaret etmeleri onlara moral kaynağı olmuştu⁴⁵. Heyeti Nasiha'yı karşılamaya gelenler arasında Ermeni, Rum ve Musevi din adamları ve gayri Müslim halktan olanlar da vardı. Ancak davranışlarında samimi olmadıkları Doğu Trakya'da Türk ve Müslüman halka karşı gerçekleştirdikleri baskı ve zulümlerini sürdürerek göstermişlerdir⁴⁶.

Osmanlı devlet adamları kendi telkinlerine rağmen bölgede Yunanlılara karşı silahlı çatışma yöntemini benimsemiş yerel yönetici ve komutanları engelleme yolunda gerekli önlemleri almayı ihmal etmemiş, Trakya'nın Yunan işgali karşısında savunulmasını sekteye uğratarak Yunan işgaline elverişli bir ortam yaratmıştır.

Trakya'nın işgalinden hemen öncesinde daha önce Vali tarafından işten el çektirilen Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey bir Yunan Vapuru ile İstanbul'dan gelerek Tekirdağ'da bulunan 55. Tümenin I. Kolordudan ayrılması ve İstanbul'a bağlanması emrini de getirdi. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'de görevinden alınarak yerine 60. Tümen komutanı Albay Muhittin Bey atandı. Cafer Tayyar Bey'de Lüleburgaz Kongresi'nde Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun Başkanı seçilmesi sebebiyle Trakya'da Yunan işgaline karşı oluşturulmaya çalışılan millî kuvvetlerin başında kaldı. İtilaf Devletleri'nin kendilerine verdiği destekten yararlanmak isteyen Yunanlılar Doğu Trakya'daki kuvvetleri silah gücü ile dağıtmak istiyorlardı. Trakya'daki I. Kolordu yok denecek kadar iskelet halinde idi. Cafer Tayyar Paşa işgal öncesinde Trakya halkını silâh altına çağırılmışsa da istenilen sonuç alınamadı. Milli teşkilat da ilerlemiyordu. Bu durumda etrafı sarılı olan Doğu Trakya'nın savunması güçlük göstermekteydi. İstanbul Hükümeti işgal öncesinde yayınladığı fetvalarla Türk halkının direniş azmini kırmakla birlikte, Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'de direnmeye karşı koymuştu⁴⁷.

Cafer Tayyar Paşa, Trakya'da halk tarafından oluşturulmuş olan komitelere yiyecek ve askerî malzeme sağlamak amacıyla Bulgarlar ile müzakerelerde bulunmaktaydı. Bundan amacı ise Yunan ordularını saldırıları sırasında geriden tehdit ve kendi zayıf kuvvetlerini takviye etmekte. İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919 tarihinde Kırklareli, Tekirdağ ve Keşan'da 49. 55 ve 60. Tümenler mahrumiyet ve perişanlık içinde 776

⁴⁵ Çelebi, a.g.e., s. 61-63.

⁴⁶ İkdâm, 2 Mayıs 1919; V. Türkan Doğruöz, **Millî Mücadelede Kırklareli**, Kırklareli, 2007, s. 80-83.

⁴⁷ Fahri Belen, **Askerî, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973, s. 193.

subay, 4267 er, 40 makineli tüfek, muhtelif çapta 52 top, 2346 hayvan mevcutları vardı⁴⁸. Sonuç olarak işgal öncesinde Doğu Trakya büyük bir güvensizlik içindedir. Doğu Trakya halkı Yunan asker ve çetelerinin faaliyetleri sebebiyle bölgeyi terk etmekte iken, bölgede kalanlar kendi can ve mallarını koruyacak devlet gücünden yoksun, kendi kaderine terk edilmiş durumdadırlar. Yunanlıların 20 Temmuz 1920'de kolay bir şekilde işgal edebilmeleri için gerekli ortam bizzat Osmanlı hükümeti tarafından hazırlanmıştı.

1.3.2 Doğu Trakya İşgal Altında

San Remo Konferansı'nda Osmanlı Devleti'ne imzalatacakları barış antlaşmasının koşullarını ileten İtilaf Devletleri bu barış antlaşmasının koşullarını Türk milletine zorla kabul ettirmek amacıyla Yunanlıları askerî ve ekonomik olarak destekleyerek Anadolu'nun içlerine kadar harekete geçmelerini sağladılar.

Yunanlılar bu askerî hareketlerinin sonucunda Bursa, Balıkesir, Nazilli ve Uşak'ı ele geçirince Anadolu'da elde ettikleri bu başarının etkisiyle Doğu Trakya'yı da işgal etmeye karar verdiler. Bunun öncesinde Hadımköy-Uzunköprü demiryolunu işgal eden Fransızlar bu demiryolunun denetimini Yunanlılara devretmişlerdi. Bu amaçla Lüleburgaz'a yerleşen bir Yunan taburu, yerli Rumlarla da takviye edilmişti⁴⁹.

Osmanlı Hükümeti Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgal edileceğini önceden bilmesi veya işgal edildiği gün bu durumu bilmesine rağmen Türk kamuoyundan saklamıştır. Bunun en önemli kanıtı Trakya'nın işgali ile ilgili Trakya'daki askerî kurumlar ve Posta Müdüriyetinden telgraflar ulaşmasına rağmen⁵⁰ (EK-2) Türk kamuoyu işgalin ayrıntılarını işgalden üç gün sonra İstanbul gazetelerinden Yunan kaynaklarına dayanarak öğrenebilmesidir.

İstanbul'da yayınlanan *İkdam* gazetesi 22 Temmuz 1920 tarihli nüshasında verdiği haberde, Yunan Kralı Alexandır'ın Averof zırhlı kravözörü ile Bandırma'ya ulaştığını, Edirne ile telgraf iletişiminin iki gündür kesilmiş olduğu, Edirne'den Çatalca'ya sevk edilen tren'in

⁴⁸ **Türk İstiklal Harbi**, s.107.

⁴⁹ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi, Ulusal Kurtuluşun Türkiye Cumhuriyeti'ne**, Cilt 2, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 229.

⁵⁰ **Başbakanlık Osmanlı Arşivi- Meclisi Vukela**, 000 219-000161-0001, **Başbakanlık Osmanlı Arşivi-Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti-Asayiş**, Dosya No: 44, Vesika No: 11.

Hadımköy'e gidebildiğini haberini vererek⁵¹ adeta Türk kamuoyunu Trakya'nın işgal haberine hazırlamaktaydı. Bu gazete tarafından 23 Temmuz 1920 tarihinden itibaren Yunan askerî kaynaklarına dayanarak verilen haberlere göre, Yunan kuvvetlerinin Tekfurdağ, Sultanköy ve Marmara Ereğlisi'nden olmak üzere Trakya'yı işgal etmek için üç tümen kullandıkları belirtilmekteydi⁵². Bu gazetenin verdiği habere göre, Yunan Kralı Alexandır, 2 İngiliz direnotu ve 2 Yunan torpidosu ile birlikte Tekfurdağ (Tekirdağ) sahiline çıkmaya hazırlanırken sahile sandallar ile ihraç olunmaya başlanan Yunan askeri Türk müfrezelerinin birleştirilmiş sahil topu ateşi ile karşılaşır. Ancak Yunan torpidolarının ateşi ile Türk müfrezeleri susturulur. Bir filo ile karaya çıkan Yunan askerine ek olarak ikinci ve üçüncü filolar sahile çıkarken çok kısmi bir silah ve el bombası ile mukavemet görür. Mukavemette bulunan sınırlı sayıdaki Türk milisleri Tekfurdağ'ın içlerine kadar çekilmek zorunda kalırlar. Ereğli'ye ihraç olunan Yunan birlikleri hiçbir mukavemet görmemişler ve Çorlu'ya hareket etmişlerdi. Yine Sultanköy'e çıkarma yapan Yunan birlikleri de bir mukavemet görmemişlerdi⁵³. Yunan Kralı, daha önce çıkan Yunan alayı, Rum kilisesi metropolit cemaati ve bir kısım Rum azınlığın karşılama merasimi eşliğinde Tekfurdağ sahiline çıkar⁵⁴. Aynı gün Ereğli'den hareket eden Yunan kuvvetleri Çorlu'yu ele geçirirken, 22 Temmuz günü Lüleburgaz'ı ele geçirip Babaeski'ye kadar ilerlemeyi başarırlar. Cafer Tayyar Paşa emrindeki kuvvetler Yunan ordusunun daha fazla ilerlemesini engellemek amacıyla Kuleliburgaz'da Meriç Nehri üzerindeki köprüyü bombardıman eder⁵⁵. Tekfurdağ'dan hareket eden Yunan sol grubu 24 Temmuz günü Malkara ve Keşan hattına kadar gelip ve bu iki kasabayı işgal ederken⁵⁶ 24 Temmuz'da Hayrabolu, Alpullu ve Babaeski'yi ele geçirerek Havsa ve Hasköy üzerinden Kırklareli ve Edirne'ye taarruz hazırlıklarına başlamıştı⁵⁷.

Meriç Nehri çevresinde Yunan kıtaları katî bir taarruz merkezinde karar almışken, 25 Temmuzda Edirne Valiliği başkanlığında Edirne'deki Müslüman halkı temsilen Müftü, Rum Metropoliti, Ermeni ve Musevi ileri gelenlerden bir komisyonun Karaağaç'ta bulunan Yunan komutanından 24 saatlik bir ateşkes sunulması karşılığında Edirne'nin Yunan kuvvetlerine teslimini önermişti. Ancak komisyonun bu teklifi Yunan Komutanı

⁵¹ **İkdam**, 22 Temmuz 1920, s. 1.

⁵² **İkdam**, 23 Temmuz 1920, s. 1.

⁵³ **İkdam**, 23 Temmuz 1920, s. 1.

⁵⁴ **Alemdar**, 23 Temmuz 1920, s. 2.

⁵⁵ **İkdam**, 25 Temmuz 1920, s. 1.

⁵⁶ **İkdam**, 25 Temmuz 1920, s. 1.

⁵⁷ **İkdam**, 26 Temmuz 1920, s. 1.

tarafından reddedilir⁵⁸. Yunanlılar bir gün sonra 26 Temmuzda hiçbir mukavemetle karşılaşmadan Edirne'yi işgal ederler. Edirne'nin Yunan kuvvetlerince işgal edildiği gün Rum azınlıklar Metropolithane kilisesinde büyük bir dinî tören düzenlerler ve sonrasında 21 pare top atışı yapılır. Edirne'nin işgali sırasında Cafer Tayyar Paşa kuvvetlerinin büyük bir kısmı esir edilirken, geri kalanlardan on iki bin kişi Bulgar toprağına kaçmaya başarılı olurlar. Ancak bunların önemli kısmı Cafer Tayyar Paşa'nın daha önce Yunanlılara karşı ittifak yaptığı Bulgar çetelerinin olduğu *İkdam* gazetesinin yayınlamış olduğu haberde belirtilmekteydi⁵⁹. Yine *İkdam* gazetesinin haberine göre, Esir edilen Türk askerleri zorla askere alındıklarını ve ilk fırsatını bulduklarında ordudan firar girişiminde bulduklarını ifade ederek Cafer Tayyar Paşa'yı zorla kendilerini silâh altına almak ailelerine de ağır vergiler uygulamakla suçlamaktaydılar. Cafer Tayyar Paşa ise Edirne'nin işgalinden sonra Yunan ordusunun takibinden kurtulmak için Edirne yakınlarında bir tarlada saklandıktan sonra açlıktan dolayı ortaya çıkmaya mecbur olur. Ancak yardımını istediği köy ahalisinin kendisini Yunan memuruna teslim etmesiyle yakalanır⁶⁰. Yunanlılar Edirne'yi işgal ettikleri 26 Temmuz günü Kırklareli'yi de işgal ederler. 29 Temmuzda İnöz (Enez) ve çevresini işgal eden Yunanlılar⁶¹, 4 Ağustosta Trakya'nın işgalini hemen hemen tamamlamışlardı⁶².

San Remo Konferansı sonrasında İtilaf Devletlerinin barış tekliflerini Osmanlı Devleti'ne zorla kabul ettirmek için harekete geçen Yunanlılar Bursa, Afyon ve Uşak'ı ele geçirmişlerdi. Aynı zamanda İtilaf Devletlerinin desteklerini de alarak dinç ordularıyla bir haftalık bir süre içinde Edirne'yi ele geçirerek Cafer Tayyar Paşa komutasındaki Türk birliklerini Edirne'den Bulgaristan'a çekilmeye mecbur etmişlerdir.

Osmanlı Hükümeti Doğu Trakya'nın işgalinin İtilaf Devletleri tarafından Paris Barış Konferansı'nda kararlaştırıldığı gerekçesi ile bölgede Yunan işgaline karşı hiçbir karşı mücadeleyi uygun görmemiştir. Aynı zamanda Yunanlılara karşı oluşabilecek her türlü direniş hareketini de engellemiştir. Osmanlı hükümeti, İzmir'in işgalinde olduğu gibi kendi varlığını İtilaf Devletlerinin tepkisini çekmeme politikasında görmesi sebebiyle Trakya'da direniş hazırlıklarına engel olmuştur. Daha önce İstanbul Hükümeti'nin Tekfurdağı'na Mutasarrıf olarak atadığı Füzûzan ve Tekfurdağ 55. Tümen Komutanı Alaattin Paşa'nın Trakya'da millî

⁵⁸ *Alemdar*, 27 Temmuz 1920, s. 2.

⁵⁹ *İkdam*, 29 Temmuz 1920, s. 1.

⁶⁰ *İkdam*, 31 Temmuz 1920, s. 1.

⁶¹ *Alemdar*, 2 Ağustos 1920, s. 2.

⁶² *Alemdar*, 4 Ağustos 1920, s. 2.

mukavemet cephesinin oluşmasını engelleyici tavırlarından bahsedilmişti. Buna ek olarak verilebilecek diğer önemli bir örnek Edirne I. Kolordu komutanı Muhiddin Paşa'nın 20 Temmuz 1920 tarihlerinde Yunan taaruzu konusunda İstanbul hükümetini bilgilendirdiği dört adet telgrafına karşılık Osmanlı Heyet-i Vükelâsı tarafından verilen emirdir. Bu emir, Osmanlı hükümetinin Yunanlıların Doğu Trakya'yı işgaline yönelik tavrını net olarak göstermektedir. Muhiddin Paşa Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgal edildiğini haber veren telgrafında:

“Bugün 20 Temmuz sabah saat beş buçukta Yunanlıların Marmara sahilindeki Ereğli Kasabasını bombardıman etmekle beraber Sultançiftliği cihetine asker icra etmeleri ve bir diğer filo ile Tekfurdağı'na gelerek şehrin şark sırtlarını mermi indihazına başlamasıyla beraber arkalarındaki nakliye sefaının yaklaşmakta olması şimdiye kadar bize karşı tayyare taaruzu vesaire ile takındıkları ni vaziyet harbi karine böylelikle fiiliyata dökmekle müsteiranbi'lteali ruhaniyete peygamberin ve daimi pak-ı hilafeninpenahilerini müsteniden muharebeye ibtidar edilmeye maruzdur.”

sözleriyle Yunan işgaline karşı mukavemet edilip edilmeyeceği konusunda emir beklemekteydi⁶³. (EK-3) I. Kolordu Komutanı Muhiddin Paşa'nın bu telgrafına karşılık Sadrazam Damat Ferit Paşa imzalı Heyet-i Vükela Müzakerata Mahsus Mazbatanâme kararı 22 Temmuz 1920 tarihinde Edirne I. Kolordu Komutanlığı'na gönderilmiş ve 24 Temmuz 1920'de adı geçen Komutanlığı'nın eline geçmiştir⁶⁴. Bu telgrafnamede;

“Edirne'de I. Kolordu Komutanlığı'na: Yunanlıların Tekfurdağı'na asker ihracına ve hududtamüsadematta devam etmekte olduğuna dair telgrafnameniz vasıl oldu. Şarkî Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali konferansın müekkitmukadderatından olmakla bil' fayda sıfle-i nimaahaliye-yiİslamiyeninperişaniyesini intaç edecek müsedemata verilmeyecek harekâtımızın ona göre tayini ve tanzimi harpten katiyen ictinab edilmesi tavsiye hususu”⁶⁵ (EK-4)

emriyle İzmir'in işgalinde olduğu gibi Yunan işgaline karşı konulmaması istenmekteydi. Muhiddin Paşa'nın Yunanlıların Tekfurdağı'na asker çıkarılır çıkarılmaz zayıf mukavemette bulunmasının nedeni Osmanlı Hükümeti'nden gelecek cevabı beklemesiydi. Bununla birlikte telgrafın I. Kolordu'ya ulaşma tarihi ile daha önce bahsettiğimiz gibi Edirne'den Yunan Kolordusuna ateşkes isteğinde bulunmak üzere bir komisyonun gönderilmesi

⁶³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi-Meclisi Vukela,00219-00161-0004.

⁶⁴ Bu söz konusu Meclis-i Vükela Mazbatası kararını yayımlayan eserlerde bu belgenin Edirne ile İstanbul arasında telgraf hattının kesilmesi sebebiyle I. Kolordu Komutanlığı'na ulaşım ulaşmadığının bilinmediği belirtilmiştir. Tansel, a.g.e.,s. 149; Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 357.

⁶⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi-Meclisi Vükela, 00219-00161-0007.

tarihinin aynı olması bu yüzdendir. 25 Temmuz'da Edirne'nin tam bir mukavemet olmaksızın teslim olmasında telgrafın yaratmış olduğu etkinin payı büyüktür.

Bununla birlikte Trakya'nın beş gün gibi kısa bir süre içinde teslim olmasını Osmanlı devlet adamlarının içinde buldukları gaflete bağlamak diğer nedenlerin göz ardı edilmesi anlamına gelir.

Trakya'nın Yunan işgaline karşı savunulmasında karşılaşılan diğer bir handikap, Trakya'nın ileri gelenleri arasındaki fikir ayrılıkları sebebi ile içine düştükleri anlaşmazlıklardır. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hemen sonrasında Trakya'nın savunmasını gerçekleştirmek amacıyla Trakya-Paşaeli Cemiyeti kurulmuşsa da bu cemiyet millî savunmayı gerçekleştirmek için gerekli adımları atma konusunda birçok sorunla karşılaşmıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından hemen öncesinde mevcut iktidarı elinde bulunduran İttihat ve Terakki yöneticileri Osmanlı Devleti'ni I. Dünya Savaşı'na sokma sorumluluğunu üzerlerine alamadıklarından ülkeyi terk etmişlerdi. İktidarın yeni sahibi olan Hürriyet ve İtilaf Partisi yöneticileri İtilaf Devletlerinin ateşkes antlaşması sonrasındaki işgallerine karşı kurulan müdafaa-i hukuk cemiyetlerini ittihatçı olmakla suçluyorlar ve bu cemiyetlerin işgallere karşı halk üzerinde millî mücadele lehine kamuoyu oluşturmalarına engel oluyorlardı. Edirne'de de Hürriyet ve İtilaf Partisi şubesinin kurucuları Trakya- Paşaeli Cemiyetini İttihat ve Terakki partisinin bir devamı olarak görmüşler, Damat Ferit Paşa'nın izinde giderek ülkenin kurtuluşunu İngilizlerle kurulacak dostluğa bağlamışlardır. İtilaf Devletlerinin işgal ettikleri diğer bölgelerde olduğu gibi bu partinin Edirne şubesinin kurucuları Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline karşı bir direniş cephesi oluşturma çabasına sürekli engel olmuşlardır⁶⁶.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin kurucuları kendilerini Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline engel olmaya adanmalarına rağmen buna engel olma konusunda ortak bir fikir etrafında birleşememişlerdir. İngiltere, Amerika veya Fransa gibi devletlerin mandasını kabul etme, Osmanlı Devleti'nden ayrı bir Trakya Cumhuriyeti kurma gibi millî birlik ve bütünlüğü yaralayan fikirleri savunan üyelerin varlığı Trakya'nın savunması için gerekli önlemlerin alınması konusunda zaman kaybedilmesine sebep olmuştur. Cemiyetin bazı üyeleri ise daha Yunanlılara karşı bir savunma cephesi oluşturulamamışken, Doğu Trakya'da Yunanlılara karşı oluşturulacak millî hareketin liderliğini kendilerine mâl etme konusunda

⁶⁶ Aykut, a.g.e., s. 46.

kendi aralarında kısır tartışmalara girmişlerdir. Özellikle Cafer Tayyar Paşa'nın Trakya'daki başlatılacak Millî Mücadele hareketinin tek lideri olma gibi kişisel ihtirasları sebebiyle cemiyetin diğer üyelerine karşı sorumluluk kabul etmeyen davranışları ve cemiyetin önde gelen üyelerinin bu durumu içlerine sindirememeleri Yunanlılara karşı oluşturulmaya çalışan savunma cephesinin başarısız olmasına sağlayan önemli bir etmendir.

Cafer Tayyar Paşa'nın Trakya halkı ve Trakya-Paşaeli Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ileri gelenleri ile yaşadığı uyumsuzluk Mustafa Kemal'e kadar taşınmıştı. Doğu Trakya ve Anadolu'daki diğer bölgelere silah sevkiyatını sağlayan Karakol Cemiyeti'nin lideri Kara Vasıf, Cafer Tayyar Paşa'yı Doğu Trakya'nın savunmasını gerçekleştirmek için silahlı örgüt kurmamak, silahlanma konusunda üzerine düşeni yapmamakla suçlamaktaydı. Cafer Tayyar Paşa ise Edirne Valisi, bölge Kaymakamlarını bi-taraf olmakla halkı ise kolorduya yeteri kadar yardım etmemekle suçlamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa da *Nutuk* adlı eserinde, Cafer Tayyar Paşa'yı İtilaf Devletlerinin Doğu Trakya'nın silahlanmasına engel olma çabalarına karşı gerekli dirayeti göstermemekle⁶⁷, hatta Doğu Trakya'nın işgali öncesinde İtilaf Devletlerinin de verdiği güvence ile bir devletin mandası altında Trakya Devleti kurulması fikrinden etkilenip Yunan işgali esnasında üzerine düşeni yapmamakla suçlamaktadır⁶⁸. *İkdam* gazetesi, Edirne Yunanlılar tarafından ele geçirildikten sonra esir düşen Türk askerlerinin, kendilerinin zorla askere alındıklarını ailelerine ağır vergiler yüklenildiğini ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanmadığını buna karşılık Cafer Tayyar Paşa'nın emri altında bulunan Bulgar komitacıların ise yiyeceklerinin mükemmel olarak sağlandığını ve bol para elde ettikleri ifadelerine yer vermektedir⁶⁹.

Doğu Trakya'nın işgali ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, Cafer Tayyar Paşa'nın Doğu Trakya'nın savunmasını üzerine almış olmasına rağmen Yunanlıların Hadımköy-Çatalca demiryolunu işgali sonrasında ordunun geniş çaplı bir işgale hazırlanması, ordunun sevk ve idaresinde başarısız olduğu, halkın psikolojik olarak Yunanlılarla mücadele için yeterince hazırlanmadığı görülmektedir⁷⁰. Esir edilen askerlerin işgal sonrasında Cafer

⁶⁷ Gazi Mustafa Kemal, **a.g.e.**, s. 538- 546.

⁶⁸ Gazi Mustafa Kemal, **Nutuk Söylev**, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 656-661.

⁶⁹ **İkdam**, 31 Temmuz 1920, s.1.

⁷⁰ İsmet Görgülü, "Trakya'daki Milli Mücadele'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Etkileri", **XI. Milli Egemenlik Sempozyumu, Edirne ve Trakya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkileri** (22 Nisan 2000, Edirne), TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, No:88, s. 43.

Tayyar Paşa aleyhinde ifade vermeleri, işgale karşı oluşturulan ordunun bir bölümünün iyi disipline edilemediğini ortaya koymaktadır. Uzun zamandan beri birçok cephede savaşmak zorunda kalmış subay ve erler üzerindeki bıkkınlık işgal öncesinde ordudan kaçışların baş göstermesine sebep olmuştu⁷¹.

Sonuç olarak Trakya'nın kısa bir sürede Yunanlıların eline geçmesinde birçok olumsuz unsur bulunmaktadır. Osmanlı devlet adamlarının Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan itibaren sürdürmüş oldukları teslimiyetçi politikasının yanında, Hürriyet İtilaf Partisi ve *Alemdar* gazetesi gibi İstanbul gazetelerinin Trakya'da oluşturulmaya çalışılan Millî Mücadeleyi baltalayıcı tutumları önemli bir yer tutmaktadır. Doğu Trakya'da Trakya-Paşaeli Cemiyeti öncülüğünde başlatılan millî savunma hazırlıkları Cafer Tayyar Paşa'nın ve cemiyet üyeleri arasındaki farklı siyasi görüşler ve kişisel çatışmalar Doğu Trakya'nın savunmasının başarısız olmasının diğer bir nedenidir. Ancak Yunanlıların Doğu Trakya'nın ele geçirmeleri Trakya-Paşaeli Cemiyeti ve bu cemiyetinin kurucularında mücadele azmini yok edememiştir. Trakya-Paşaeli Cemiyeti işgal sonrasında TBMM'yi Türk milletinin tek temsilcisi olarak kabul etmiştir. Cemiyet, TBMM'nin dış politikasının temeli olarak belirlediği Mısak-ı Millî ilkelerinden sapmayarak işgal öncesine oranla daha akılcı siyasi yol ve yöntem izlemiştir.

1.3.3 İşgal Sonrasında Trakya-Paşaeli Cemiyeti Yeniden Küllerinden Doğuyor

Yunanlıların Hadımköy-Çatalca hattına yerleşmeleri sonrasında Trakya'nın savunmasını üzerine alan Trakya-Paşaeli Cemiyeti, Trakya'nın işgali sonrasında neredeyse dağılmış gibiydi. Cemiyetin üyelerinin bir kısmı Bulgaristan kasabalarına sığınmışken bir kısmı da İstanbul'a çekilmişti. Bununla birlikte 23 Nisan 1920'de TBMM'nin kurulması ile yeni Türk Devleti'nin temelleri atılmış idi. Mustafa Kemal'in önderliğinde kurulan yeni Türk Devleti'nin, Türk milletinin bağımsızlığını temin edeceğine inanan Kasım Efendi, Şevket Bey, Ali Seyfi (Tülümen) ve arkadaşları Bulgaristan-Kızanlıkta çalışmalarına tekrar başlamışlardı. Bu arada Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin üyelerinden Şakir (Kesebir) ve Ekrem (Demiray) Beyler Anadolu'ya geçmeyi başarmışlardı. Bulgaristan'daki cemiyet üyeleri, Şakir Bey ve Ekrem Bey aracılığı ile Mustafa Kemal tarafından belirlenecek yöntem ve stratejilere uygun hareket etme konusunda fikir birliğine varmışlardır⁷².

⁷¹ Edip Başer, *Mütareke'den Sonra İstanbul Hükümetleri ve Trakya Politikaları*, IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.82-83.

⁷² Bıyıklıoğlu, *a.g.e.*, s. 380-388.

Türk milletine bağımsızlığını tekrar kazandırma sorumluluğunu üstüne alan Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi'nden itibaren Doğu Trakya'nın bağımsızlığı ile ilgili düşüncelerinde bir değişiklik olmamıştı. Mustafa Kemal, Doğu Trakya'nın Yunan işgalinden kurtulmasını, Anadolu'nun bağımsızlığının gerçekleşmesinde görüyordu. Mustafa Kemal Paşa, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında Anadolu'nun her bir yanında kurulan milli cemiyetlerin Sivas Kongresi'nde Anadolu ve Rumeli Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmesi sonrasında Milli Mücadelenin tek elden bu cemiyet tarafından yönetilmesini doğru görmekteydi. Doğu Trakya ile Anadolu'nun geleceğini birleştiren Mustafa Kemal, Batı Trakya'nın Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti'nin elinden çıktığından bu bölgenin Türkiye'ye katılmasını ancak Türkiye'nin bağımsızlığı kazanıldıktan sonra Batı Trakya'nın geleceğinin bölgede yaşayanların katılacağı bir halkoylamasıyla belirlenmesini istemekteydi. Mustafa Kemal'in bu düşünceleri Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde deklare edilen Mısak-ı Milli ile somutlaştırılmıştır⁷³. TBMM'nin açılışından sonra da Mısak-ı Milli de belirlenen ilkeler aynen sürdürülmüştür. Yunanlılara karşı kazanılan askeri zaferler sonrasında İtilaf Devletleri ile sürdürülen müzakerelerde Anadolu'nun bağımsızlığı yanında Doğu Trakya'nın Anadolu'nun bir parçası ve birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu dile getirilmiştir.

Mustafa Kemal'in kendilerine verdiği direktifler doğrultusunda hareket eden Trakya-Paşaeli Cemiyeti üyeleri ilk olarak Şakir Bey önderliğinde İstanbul'da örgütlenme çalışmalarına başladılar. İstanbul'da Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin girişimiyle Trakyalılar Teavün Cemiyeti Havriyesi kuruldu. Ankara'da Şakir Bey'den boşalan Trakya Cemiyeti ile ilgili işleri, İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgali sonrasında tutuklanarak Malta'ya sürgün olarak gönderilen Edirne Mebusları Faik Bey ve Şeref Bey salıverilmeleri sonrasında Bolu Mebusu Kırklarelili Dr. Fuat (Umay) ile birlikte üstlenmişlerdir⁷⁴. Trakya-Paşaeli Cemiyeti, Doğu Trakya'nın işgalinden sonra öncesinden çok farklı ve tutarlı bir politika izlemiştir. Wilson ilkeleri ölçü alınarak Trakya'nın bağımsızlığını sağlama veyahut büyük bir devletin mandasını sağlayarak Batı ve Doğu Trakya Devleti kurma gibi Millî Mücadeleye zarar veren, zihin bulanıklığı yaratan fikirler terk edilmiştir. Cemiyet Mısak-ı Millî'yi gerçekleştirmeyi hedef alan ve bundan ödün vermeyen, Anadolu'nun geleceği ile Doğu Trakya'nın geleceğini birleştiren bir politika izlemiştir.

⁷³ Zeki Arkan, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trakya Sorunu", **XI. Milli Egemenlik Sempozyumu, Edirne ve Trakya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkileri** (22 Nisan 2000, Edirne), TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, No:88, s. 67-70.

⁷⁴ Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 396.

2. Londra Konferansı'ndan Mudanya Ateşkes Antlaşmasına Doğu Trakya

Millî Mücadele döneminde TBMM kazanmış olduğu askerî zaferleri, İtilaf Devletleri ile müzakereyi sürekli açık tutarak diplomatik zaferlere dönüştürmeyi başarmıştır. İtilaf Devletleri ile sürdürülen müzakerelerde Doğu Trakya, Anadolu'dan ayrı tutulmamış, Anadolu ile birlikte Doğu Trakya'nın Anadolu topraklarının bir devamı olduğu, bu bölgenin de Anadolu'da olduğu gibi Yunan ve İtilaf Devletleri tarafından boşaltılması istenilmiştir. Hatta İzmir ve Doğu Trakya'nın yabancı devletlerin işgalinden arındırılarak TBMM'ye teslimi İtilaf Devletleri ile sürdürülen müzakerelerin kilit noktası olmuştur.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın kazanılarak Anadolu ve Doğu Trakya'nın boşaltılmasında Batı Cephesinde Yunanlılara karşı kazanılan başarılar etkili olmuştur. I. İnönü Savaşı'nın kazanılması İtilaf Devletlerini TBMM ile müzakere etmek için Londra Konferansı'na toplamak zorunda bırakmıştır. Bu konferansta müzakere edilen en önemli sorun İzmir ve Trakya sorunu olmuştur. Londra Konferansı'nda TBMM'yi temsil eden Bekir Sami Bey'in başkanlığını yaptığı komisyon İtilaf Devletlerinin kendilerine sunduğu İzmir ve Doğu Trakya'da Türk Müslüman ve Hıristiyan nüfusunun tespiti için uluslararası bir tahkikat komisyonun kurulması teklifini kabul etmiştir. Ancak Yunan temsilcileri daha önce Yunanistan Başbakanı Venizelos tarafından Versay'da barış konferansına sunulan İzmir ve Doğu Trakya nüfusuna ilişkin istatistiklerin tetkik edilmiş olduğundan bu meselenin tekrar açılmasını uygun görmediklerini dile getirmişti⁷⁵. Bununla birlikte TBMM temsilcileri komisyonun çalışmalarına Yunan işgalinden sonra evlerinden zorla göçe zorlanan Müslümanların evlerine dönmelerinden sonra İngiliz, İtalyan ve Fransızlar tarafından kurulacak bir komisyonun TBMM lehine karar vereceğinden oldukça emindiler⁷⁶.

Londra Konferansı'nda taraflara yapılan önerilerin kabulü için bir aylık süre verilmişti. Ancak bu bir aylık sürenin dolmadan Yunanlıların İtilaf Devletleri'nin teşvikiyle Bursa ve Uşak'tan tekrar Anadolu içlerine doğru hareket etmeleri İzmir ve Doğu Trakya konusundaki girişimlerin sonuçsuz kalmasına sebep olmuştur. Buna rağmen Sevr Antlaşması'nın İzmir ve Doğu Trakya ile ilgili maddelerinin tartışma konusu yapılabileceği, İtilaf Devletlerinin Sevr Antlaşması'nın maddelerinin uygulanması konusunda geri adım attıkları gerçeği ortaya çıkarmıştır.

Yunanlıların Anadolu'daki en büyük destekçisi İngiltere, Sevr Barış Antlaşması'nı biraz değiştirerek Türk Milletine kabul ettirme ümitlerini

⁷⁵ Alemdar, 26 Şubat 1921, s. 1.

⁷⁶ Alemdar, 28 Şubat 1921, s. 1.

Sakarya Savaşı'nın sonuna kadar sürdürdü. Ancak II. İnönü ve Sakarya Savaşları'nda Yunanlıların yenilmesi, geçen bu süre zarfında ilk olarak İtalyanların daha sonra ise Fransızların TBMM ile buldukları müzakereler ve imzaladıkları antlaşmalar sonucunda Anadolu topraklarını boşaltmaları İngilizlerin müttefikleri ile görüşmeler yapıp, TBMM'ye yeni bir barış teklifi sunmaya zorladı. Bununla birlikte TBMM barış müzakerelerinde bulunarak geçecek süre içinde ordunun ihtiyaçlarını karşılamak, hem de İtilaf Devletleri ile sürekli müzakere kanallarını açık tutarak savaş yapmadan Mısak-ı Millî çerçevesinde barış yapabilme olasılığını tespit için Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal (Tengirşek) Beyi Avrupa'ya göndermişti. Avrupa'da Fransa Başbakanı Poincare ve İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon ile görüşen Yusuf Kemal Bey Londra'dan Ankara'ya dönmek üzereyken İtalyan, Fransız ve İngiltere Dışişleri Bakanları Türkiye ve Yunanistan'a bir ateşkes çağrısında bulunurken hemen akabinde 26 Mart 1922'de barış koşullarını belirten ikinci bir nota sunmuşlardı⁷⁷. Bu barış koşullarının Doğu Trakya ile İzmir ile ilgili barış önerileri ilgi çekmekteydi. Trakya sınırı Tekirdağ olarak belirlenerek Edirne, Kırklareli ve Babaeski Yunanistan'a verilirken, İzmir TBMM yönetimine bırakılmıştı. Paris Konferansı olarak adlandırılan İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanlarının teklifini TBMM doğrudan reddetmedi. Barış önerisinin hemen sonrasında TBMM'de Mustafa Kemal Başkanlığı'nda tüm milletvekillerinin hazır bulunduğu bir toplantı düzenlendi. Mustafa Kemal sunulan barış önerisini süratli bir şekilde reddedilecek bir özellikte olmayıp bu konferansın teklifinin kabulü hakkında Millet Meclisi tarafından dikkatli inceleneceğini belirtmekle yetinmişti⁷⁸. Böylelikle barış önerisini toptan reddetmeyerek yeni barış önerileri sunmaya amaçlamıştı⁷⁹.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti, bu konferansta alınacak karara büyük önem verdi. Bunun en önemli göstergesi konferansın toplanmasından çok öncesinde Yusuf Kemal Bey Avrupa'da görüşmelerine devam ettiği sırada 15 Mart 1922'de İstanbul'da bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda, Trakya'nın üçte iki kısmında Türklerin yerleşik olarak bulunduğu, hukuk, tarih ve ekonomik açıdan Türklerin olması itibarıyla Doğu Trakya'nın TBMM'ye verilmesini içeren altı maddelik karar İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcilerine verildi. Aynı zamanda bu kararın Yusuf Kemal Bey tarafından 22 Martta toplanacak Dışişleri Bakanları Konferansı'na bildirilmesi için bir heyet seçildi⁸⁰. Bu heyet yayınlamış olduğu beyanname

⁷⁷ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne**, C. II, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 260-261.

⁷⁸ **İkdam**, 30 Mart 1922, s. 1.

⁷⁹ Turan, **a.g.e.**, s. 261.

⁸⁰ **İkdam**, 16 Mart 1922, s. 1.

de; Doğu Trakya'nın geleceğinin Mısak-ı Millî ile tayin olduğu ve Doğu Trakya'nın taksiminin kabul edilemeyeceğini ilan ederek,⁸¹ Paris Konferansı öncesinde İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanlarına Doğu Trakya'nın geleceğinin Anadolu ile bir olduğu anlatılmaya çalışıldı. Böylelikle İtilaf Devletlerinin düzenledikleri bu konferansın Mısak-ı Millî lehine karar vermesi hususunda yönlendirilmeye çalışıldı.

Paris Konferansında İtilaf Devletleri temsilcilerinin barış önerilerinde Edirne, Kırklareli ve Babaeski'yi Türkiye sınırları dışında bırakmasına yönelik olarak en büyük tepkiyi yine Trakya -Paşaeli Cemiyeti gösterdi. Trakya ve Edirne'nin büyük bir çoğunluğunun nüfus olarak Türk ve Müslüman olduğuna tekrar vurgu yapılarak *Edirnesiz Sulh Yapılamaz* propagandasıyla⁸² yedi maddeden oluşan bir protesto muhtırası yayınlandı. Bu muhtırada; Doğu Trakya'daki Türk nüfusun sadece kalabalıktan ibaret olmayıp, bölgede ırken, medeniyet ve kültürel olarak her ne varsa burada yaşayan Türklerin eseri olduğu belirtildi⁸³. Trakya-Paşaeli Cemiyeti, Doğu Trakya'nın, Mısak-ı Millî de belirlenen sınırlar çerçevesinde, Doğu Trakya'nın Anadolu'nun bir parçası ve çoğunluğunun Müslüman Türk olduğu konusunda başarılı bir propaganda yürütmüştür. Doğu Trakya'nın TBMM'ye teslimine kadar da bu çizgisini sürdürmüştür.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin yayınlamış olduğu muhtıralarda da belirtildiği gibi Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri Dışişleri Bakanlarının getirmiş olduğu barış önerilerinin TBMM tarafından kabulü mümkün değildi. Ancak TBMM toptan reddetme yerine, karşı önerileri içeren bir yanıt vermeyi yeğleyerek ateşkesin ilke olarak kabul edilmekle birlikte, mütareke ile birlikte Anadolu'nun boşaltılmasının 4 ay içinde gerçekleştirilmesini istemişti. Aslında bu ateşkes ve barış önerilerinin kabul edilmediğini söylemeksizin önerilerin tümü Anadolu'nun boşaltılması sonrasında görüşülecek konular kapsamına itilmekte hem de böyle bir öneriyle İtilaf Devletleri barışı reddeden taraf olmaya zorlanmaktaydı. Gerçekten de İngilizler bu öneriyi olumsuz karşılamışlardı⁸⁴.

Sakarya Savaşı sonrasında da diplomasi girişimleri ile Mısak-ı Millî hedeflerinin gerçekleştirilemeyeceğinin ortaya çıkması üzerine TBMM askerî hazırlıklarını artırarak, Anadolu ve Doğu Trakya'nın işgalciler tarafından boşaltılmasını askerî harekâtla gerçekleştirmeye karar verdi. 26 Ağustos 1922 Büyük Taarruz harekâtı başlatılarak 30 Ağustos 1922

⁸¹ **İkdam**, 19 Mart 1922, s. 1.

⁸² **İkdam**, 29 Mart 1922, s. 2.

⁸³ **İkdam**, 3 Nisan 1922, s. 1.

⁸⁴ Turan, **a.g.e.**, s. 264.

tarhinde Yunan kuvvetleri Anadolu'da yenilgiye uğratıldı⁸⁵. Uğranılan yenilgiyle Anadolu'daki Yunan ordusunda görülen şaşkınlık Doğu Trakya'da bekletilen Yunan ordusuna da yansımıştır. Doğu Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin bir kısmı geri çekilirken, bir kısmı da cepheye gönderilmek üzere Mudanya'ya sevk edilmekteydi. Vize ve Sarayköy tarafındaki Yunan kıtaları Tekirdağ'a buradan da Mudanya'ya gönderilerek Kocaeli Cephesindeki Yunan kıtaları bunlarla takviye edilmek istenirken, 59. Yunan piyade alayı da İstanbul'a sevk edilmek üzere yine Tekirdağ'a gelmişti⁸⁶. Yunanlıların Anadolu'daki birliklerini takviye etmek amacıyla görülen bu son çarpışmaları da sonuçsuz kalınca Yunan Hükümeti, 2 Eylül 1922'de İngiltere'ye müracaat ederek, Anadolu'yu tamamen tahliye etmek şartıyla mütareke isteğini bildirdi⁸⁷. İngilizler, Yunan Hükümeti tarafından dile getirilen mütareke teklifini şaşkınlıkla karşılamışlardı. Kısa bir süre içinde Türk ordusundan bu kadar büyük bir başarı beklemeyen İngiliz Dış İşleri Bakanı ve Başbakanı durumu İstanbul'daki Yüksek Komiseri Rumbold aracılığı ile Yunan ordusunun Anadolu'daki kötü durumunu teyit etti. Türk ordusunun hızlı ilerleyişinin durdurulamayacağı anlaşılınca Yunanistan'ın mütareke isteği 4 Eylül'de İngiltere hükümeti tarafından İtalya ve Fransız Hükümetlerine bildirilmek zorunda kaldı. İngiliz Hükümeti her ne kadar mütareke şartlarının belirlenmesinde İtalya ve Fransa'nın desteğini almak istemişse de onlar doğrudan doğruya TBMM üzerinde baskı kurmak istemediklerinden, Anadolu'nun yanında Doğu Trakya'nın da boşaltılması düşüncesindeydiler⁸⁸. Bu durum İngilizler özellikle de Yunanlılar açısından oldukça hayal kırıklığı yaratmıştır. İngilizler müttefikleri tarafından TBMM Hükümeti'ne karşı yalnız bırakılmış, hatta İngiltere'nin kendi müttefikleri TBMM hükümetinin Mısak-ı Millî hedefini savunur hale gelmişlerdi.

İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri, TBMM İstanbul müessili Hamid Bey'e Yunanlıların Anadolu'yu boşaltmak şartıyla mütareke isteğini iletmışlerdi. Hamid Bey aracılığı ile İtilaf Devletlerinin mütareke istekleri ve önerileri Ankara'da İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey (Orbay) tarafından telgraf ile Mustafa Kemal'e 5 Eylülde Eşme'de Başkomutanlık görevini yerine getirirken ulaştırıldı. Mustafa Kemal Paşa, Yunan ordusunun tamamen dağıldığını direnme gücünün kalmadığını belirterek, Anadolu için bir mütareke önerisini reddetmiş, mütareke şartı olarak, mütarekeden sonraki 15

⁸⁵ Veysi Akın, "Mudanya Mütarekesi ve Trakya'nın Kurtuluşu", **Türkler Ansiklopedisi**, C. XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 219.

⁸⁶ **İkdam**, 30 Ağustos 1922.

⁸⁷ Akın, **a.g.m.**, s. 219.

⁸⁸ İsmail Eyyuboğlu, **Mudanya Mütarekesi, Atatürk'ün 120. Doğum Yıldönümüne Armağan**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 48.

gün içinde Trakya'nın 1914 sınırlarına kadar kayıtsız şartsız TBMM Hükümetinin idare memurlarına ve askerî kuvvetlerine teslimini istemiştir. Mustafa Kemal'in 1914 sınırlarından kastı Meriç Nehri'nin batısında Kuleliburgaz-Karaağaç demiryolunu ve Dimetoka'yı da içine alan sahayı ifade etmekteydi⁸⁹. Mustafa Kemal'in telgrafında belirttiği gibi Yunan ordusu tamamen dağıldığından Türk ordusu kısa süre içinde 9 Eylül de İzmir'e ulaşmıştı. Türk ordusu İzmir'e ulaşır ulaşmaz yüzünü Çanakkale üzerinden İstanbul'a, dönmüş, 11 Eylül'de Bursa kurtarılmıştı. Bursa üzerinden Çanakkale'ye yönelen Türk süvarileri tarafsız bölgede İngiliz askerleri ile karşı karşıya gelmişlerdi⁹⁰. Bu durum üzerine İngilizler Çanakkale Boğazı'ndaki birliklerini artırırken Türk ordusu da yürüyüşünü durdurmamıştı. İngilizlere göre, Mustafa Kemal, Müttefikleri İstanbul'dan çıkartmaya karar vermişti. Bunun içinde sömürgelerinin ve Müttefik Devletlerin desteğini arama yoluna gitti. Ancak İngilizlere sadece dominyonlarından Yeni Zelanda olumlu cevap vermiş, İtalya ve Fransa ise ancak Türkiye'nin tarafsız bölgeye girmemesi için düzenlenecek diplomatik girişimlerde destek olacaklarını bildirmişlerdi. Bunun üzerine İstanbul'daki Müttefik Devletlerin Yüksek Komiserleri TBMM Hükümetine Boğazlar bölgesindeki tarafsızlığın korunmasını dileyen bir nota vermekle birlikte, arkasından Fransız Yüksek Komiseri General Pelle, Mustafa Kemal ile görüşmek üzere İzmir'e gelmişti. Mustafa Kemal'in Doğu Trakya üzerine yürümekten vazgeçirilememesi üzerine, yine Mustafa Kemal'in dostu olarak tanınan başka bir Fransız Franklin Boullion görüşmek üzere İzmir'e geleceğini bildirmişti⁹¹.

İtilaf Devletleri, 20-23 Eylül 1922 tarihlerinde Paris'te toplanarak Doğu politikalarını tekrar gözden geçirme gereğini duydular. Paris Konferansı'nın 23 Eylül'de tamamlanmasından sonra İtilaf Devletleri tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmek üzere bir nota hazırlandı. Bu notada, İngilizler tarafından tarafsız bölge olarak adlandırılan Boğazlar Bölgesinin Türk ordusu tarafından aşılması ve Trakya üzerine askerî harekât yapılmaması istenilmekteydi⁹². İtilaf Devletlerinin notası ve Franklin Bullion'un Mustafa Kemal ile görüşmek üzere İzmir'e geleceği haberleri Türk ordusunun Çanakkale'de İngilizlerin belirlemiş olduğu sınırı taciz etmelerini engelleyememiştir. 27 Eylül tarihinde bir Türk kıtası Ulupınar hattını aşarak Çanakkale'nin hemen güneyindeki sırtlarını tutmuşlar ve keşif

⁸⁹ Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 435.

⁹⁰ Kemal Arı, "Mudanya Bırakışması'na Uzanan Süreçte Girişimler ve Doğu Trakya Sorunu", **Osmanlı'dan İşgal Günlerine Mütarekeden Cumhuriyet Günlerine Mudanya**, (Haz. Zeynep Dörtok Abacı), Gaye Kitabevi, Bursa, 2008, s. 99.

⁹¹ Turan, a.g.e., s. 274.

⁹² Eyyuboğlu, a.g.e., s. 110-111.

kollarını kasabanın bir kilometre mesafesindeki tel örgü hattına kadar sürmüşlerdi. Bu hareket esnasında paniğe kapılan İngilizler iki uçak ile kale çevresinde gün batımına kadar keşif uçuşunda bulunmakla beraber Boğazda bulunan İngiliz donanmasından iki dretnot Anadolu sahiline yaklaşarak toplarını Türk kıtaatı üzerine doğrultmuştu⁹³. Bu durum Mustafa Kemal Paşa ve Türk ordusunun tarafsız bölge diye bir tabiri tanımadıklarının, asıl hedefin Doğu Trakya'nın kayıtsız şartsız Yunan ordusu tarafından boşaltılması isteğinin bir göstergesiydi.

Türk ordusunun bu tacizlerinde Yunan ordusunun İngilizlerin sözde tarafsız bölge adını verdikleri Boğazlar Bölgesi'nde yapmış olduğu yıkımlar, Türk ordusunun silah ve mühimmatlarını imha etmeleri ve Türk kıtalarının yakınlarına top ve bomba atmaları neden olmaktadır⁹⁴.

Mustafa Kemal, sonuna kadar diplomatik ilişkilerin sürdürülmesine olan inancını koruyarak İtilaf Devletlerinin 23 Eylül tarihli notasının içeriği ile ilgili fikirlerin İzmir'e gelecek Franklin Bullion tarafından dinlenilmesini de uygun bulmuştu. Franklin Boullion İzmir'de Mustafa Kemal ile görüşmesinde gayri resmi olarak Trakya ve Boğazlar konusunda güvence vermişti. Frank Boullion ile Mustafa Kemal arasındaki görüşmeler İtilaf Devletlerinin 23 Eylül tarihli notalarından daha etkili olmuş, Mustafa Kemal, Doğu Trakya'nın Mütareke imzalanıncaya kadar İtilaf Devletleri tarafından işgalini teklif ederek, Türk askerinin Doğu Trakya'ya Mütarekeden sonra girebileceğini, Türk ordusunun Çanakkale'de bulunduğu mevzilerde stabil olarak kalacağı güvencesini vermişti⁹⁵. Franklin Boullion-Mustafa Kemal görüşmesi sonrasında Franklin Boullion aracılığı Fransa Başbakanı Poincare'ye 29 Eylül 1922 tarihli Türk notası verildi. Bu notada, İtilaf Devletleri ve Franklin Bullion'un vermiş olduğu güvenceye dayanılarak İstanbul ve Çanakkale yönlerinden ve Yunan ordusunun arkasından aralıksız olarak devam eden askerî harekâtın hemen durdurulmasına dair emir verildiği, Franklin Bullion'un vermiş olduğu teminatın TBMM hükümeti tarafından yeterli görüldüğü belirtiliyordu. Bununla birlikte Trakya'nın Yunan işgali altında kalması sebebiyle, bölgede yaşayan halkın can güvenliğinden endişe duyulduğundan Trakya'nın Meriç'in batısına kadar biran evvel boşaltılmasının sağlanması için 3 Ekimde Mudanya'da İtilaf Devletlerinin generalleriyle bir konferansın toplanması teklif olundu. Mudanya Konferansı'na TBMM'yi temsil etmek üzere Batı Orduları Komutanı İsmet Paşa'nın atandığı belirtilmekle birlikte, söz konusu tarihin

⁹³ "Çanakkale'ye Birliklerimizin Yaklaşması Üzerine İngiliz Birliklerinin Telaşa Kapıldıklarına Dair Rapor", **Harp vesikaları Tarihi Dergisi**, Yıl:17, Sayı: 68, Vesika No: 1470, (Aralık 1968), Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.

⁹⁴ Arı, **a.g.m.**, s. 103.

⁹⁵ Eyyuboğlu, **a.g.e.**, s. 106-107.

uygun görüldüğü takdirde konferans için İtilaf Devletlerini temsilen görevlendirilecek generallerin bildirilmesi istenildi⁹⁶.

Son nota üzerine İngiltere ve İtilaf Devletleri 3 Ekimde görüşmelerin başlamasını kabul etmişlerdir. İngiltere, her ne kadar Ateşkes Antlaşması görüşmelerinin başlamasını kabul etmişse de Anadolu'yu işgal planlarını uygulamaya koyduğu sırada küçümsediği Türk Milleti'nin lehine bir durumda masaya oturmak zorunda kalınması İngilizlerin kendilerine olan özgüvenlerini kırmıştır. Ancak buna rağmen İngilizler, tüm dünyaya hükmetmenin vermiş olduğu güç ile Boğazlar Bölgesi'ndeki nüfuzlarını zora sokacak bir tavizi vermekten de uzak duracaklardır⁹⁷.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın toplanması, TBMM için büyük bir diplomatik zaferdir. Bir yıl öncesinde Kırklareli-Enez çizgisinden ödün vermeyen İtilaf Devletleri 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'e Türk ordusunun girmesi ile birlikte 23 Eylül 1922 tarihli notaları ile birlikte Edirne dâhil Meriç Nehri'nin batısındaki tüm Doğu Trakya'nın Yunan ordusu tarafından boşaltılmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca İzmir'e Türk ordusunun girmesi sonrasında Çanakkale'de Türk ordusunun İngilizlere karşı vermiş olduğu başarılı taciz hareketleri İngilizleri ürkütmüş ve zor durumda bırakmıştır. TBMM Hükümeti ile bir savaşı göze alamayan İtalyanlar ve Fransızlar İngiltere'yi dış politikada yalnız bırakmışlardır. Bu yalnızlık sebebiyle İngiltere, Doğu Trakya'nın Yunan ordusu tarafından tahliye edilmesini TBMM ile müzakere etmek zorunda kalmıştır.

3. Mudanya Mütarekesi: TBMM'nin Dış Politika Zaferi

Mudanya Mütarekesi'nin 3 Ekim 1922'de toplanması ile birlikte Millî Bağımsızlık Savaşının askerî yönü sona ermiş, diplomatik yönü başlamıştır. Ancak bu diplomatik mücadele askerî mücadele kadar zor ve çetin geçmiştir. Mudanya Ateşkes Antlaşması genel olarak anlatıldığı gibi bir anda olup biten İngiltere ve İtilaf Devletlerinin TBMM hükümetinin her istediğini hemen kabul ettiği bir antlaşma değildir. Mudanya Ateşkes Antlaşması esnasında özellikle TBMM ve İngiltere arasında karşılıklı diplomatik restleşmelerin yaşandığı, hatta müzakerelerin bırakılıp savaş koşullarına tekrar geri dönülme aşamasına geri dönüldüğü anlar olacaktır. Bütün bu zorluklara rağmen Millî Mücadelenin askerî yönünü başarı ile yürüten Mustafa Kemal'in, direktiflerini başarı ile uygulayan İsmet Paşa ve bu konferansta görevlendirilen Türk delegasyonu bu konferanstan İngilizlerle savaşılmadan istediğini almayı başarmışlardır.

⁹⁶ **Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, 6. Kısım IV. Kitap İstiklâl Harbinin Son Safhası(18 Eylül 1922: 1Kasım 1923)**, C. II, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969, s. 50.

⁹⁷ Eyyuboğlu, a.g.e., s. 121-122.

İngiltere bu konferansta Doğu Trakya ve Boğazlar bölgesini gerçek barış antlaşması imzalanana kadar tamamen boşaltmak istemeyerek, Doğu Trakya'yı Anadolu toprakları üzerindeki diğer emelleri için bir koz olarak kullanmak isterken Fransa ve İtalya'da ateşkes antlaşması öncesindeki tavırlarından farklı olarak İngiltere'yi görüşme müzakereleri sırasında destekleme yoluna gideceklerdir⁹⁸.

İtilaf Devletlerini temsil edecek olan generaller 3 Ekim 1922 sabahının erken saatlerinden itibaren konferansa katılmak üzere İstanbul'dan Mudanya'ya hareket ettiler. İstanbul'daki Fransız Kuvvetleri Komutanı General Charpy, Müttefik İşgal orduları Başkomutanı General Charles Harrington, İtalyan Generali Monbelli Duvillio müzakereler için Mudanya'ya geldiler. Bununla birlikte Franklin Boullion da resmi görevi bulunmaksızın Fransız Generali Charpy ile birlikte Mudanya'ya geldi. Franklin Boullion, müzakerelerin tıkandığı zamanlarda araya girerek, İtilaf Devletlerinin niyetleri hakkında özellikle İsmet İnönü ve Mustafa Kemal'i aydınlatıp arabuluculuk yaparak, konferansın olumlu neticelenmesi konusunda önemli rol oynayacaktır⁹⁹. Anadolu topraklarını işgal eden bu topraklarda birçok yağma, zulüm ve ölüme sebep olan Yunanistan ise doğrudan doğruya ateşkes müzakerelerine katılmadı. Yunan hükümeti tarafından temsilci olarak görevlendirilen General Mazarakis ile Albay Sarıyanis Mudanya'ya gelmelerine karşın gemilerinden dışarıya çıkmamışlardı. Görüşmelerde bir anlamda Yunan Hükümetinin sözcülüğünü İngiltere tarafından yapıldı¹⁰⁰.

Mudanya Konferansına katılan Türk heyetinin, konferansta savunduğu istekler, Edirne ve Meriç dâhil olmak üzere Yunan ordusu ve idaresinin Doğu Trakya'dan çıkarılması, Doğu Trakya'nın idaresinin 20 gün içinde teslim edilmesi, Türk ve Müslüman halka baskıda bulunulmamasıydı¹⁰¹. İtilaf Devletleri 23 Eylül 1922 tarihinde TBMM'ye gönderdikleri notada kabul ettikleri bu isteklere konferansa sundukları taslak metinde yer vermemişlerdi. Müttefik Devletler, sundukları taslak metinde, Doğu Trakya'da Yunan ordularının çekileceği hattı Meriç nehri olarak belirlemiş ve sadece Yunan ordusu tarafından boşaltılan yerlerin 15 gün içinde Müttefik Devletlere devir teslim edilmesini önermekteydiler. Taslak metinde, Devir teslimin TBMM'ne ne kadar süre içinde yapılacağı, TBMM'ye devir teslim yapıldıkça İtilaf Devletlerinin işgal ettikleri bölgelerden ne zaman çekileceklerine de değinilmemişti. Türklere devir

⁹⁸ A.g.e., s. 150-170.

⁹⁹ **Türk İstiklâl Harbi**, s. 53.

¹⁰⁰ Turan, a.g.e., s. 273.

¹⁰¹ Akın, a.g.m., s. 220.

teslimin yapılırken Türk ordusunun jandarma sayısı da belirtilmemekteydi. İsmet Paşa'nın İtilaf Devletlerinin sunmuş olduğu taslak metne itirazlarından biri de Edirne'nin kapsamı içine Karaağaç'ın alınmamış olmasıydı. Müttefik Devletler, belirlenen hattan çekilmeyi barış antlaşmasının imzalanmasından sonraya bırakarak bu durumu asıl barış görüşmelerinde TBMM'ye karşı koz olarak kullanmak çabasıdaydılar. Müzakerelerin yürümeyeceği kanaatini varan İsmet Paşa, konferansın üçüncü gününde, İtilaf Devletleri temsilcilerini üzeri kapalı olarak Türk ordusunu Doğu Trakya'ya yürütmesine izin vermekle tehdit etti. Bu tehdit karşısında Fransız ve İtalyanlar Doğu Trakya'nın Müttefikler tarafından işgal olunup, TBMM'ye teslim edildikçe Doğu Trakya'dan İtilaf Devletlerinin bölgeden hemen çekileceklerini kabul ederken İngiliz temsilcisi Harrington, Hükümetine danışmak için 6 Ekimde yapılacak görüşmeye kadar izin istedi¹⁰². Mustafa Kemal'de, İsmet Paşa'ya gönderdiği telgrafta, Doğu Trakya'nın TBMM'ye devir tesliminin ileri bir zamana ertelemeyeceğini belirterek bu isteklerin kabul edilmediği takdirde ateşkes görüşmelerinin sona erdirilmesini istediği gibi Türk ordusuna da 6/7 Ekim günü İstanbul'a yürümesi için hazır olunması emrini vermişti¹⁰³.

6 Ekimde 14:30'da başlaması gereken konferans müzakeresi ancak 20:30'da başlayabildi. Bunun sebebi İngiliz Generali Harrington'un hükümetinden herhangi bir cevap alamamasıydı. Boğazlar Bölgesindeki nüfuzlarını kaybetmek istemeyen İngilizler, Müttefik Devletlerle Paris'te son bir görüşme daha düzenleyerek oluşan yeni koşullara tavır alma niyetindeydiler. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Paris'e giderek Fransız Başbakanı Poincare ile görüşmüş, görüşmelere İtalya'nın Paris elçisi Galli de katılmıştı. Fransız ve İtalyanlar, TBMM'nin Mudanya Konferansı'nda isteklerini TBMM ile savaş konumuna gelmemek için kabul etmekle beraber İngilizlerin baskılarına karşı da koyamıyorlardı¹⁰⁴. İngilizler, üç yıl önce küçümsedikleri bir millete her istediklerini vermek istemiyordu. İngilizler, kendilerine göre, hala dünyanın en güçlü donanması, hava kuvvetleri ve kara kuvvetlerine sahip devletiydiler. Lord Curzon, Pariste, Müttefiklerle görüşmeleri sonucunda kendisinin aklına hiç getirmedeği hayal etmediği tavizleri General Harrington'a göndermişti. İngilizlerin en çok etkileyen son dönemde tüm dünyaya hâkim olan Müttefiklerin taviz üstüne taviz vermesine rağmen TBMM hükümetinin hiçbir taviz vermeye

¹⁰² "Trakya'nın Tahliyesi Meselesinde, Delegelerin Hükümetlerinden Yetki Almaları İçin Konferansın Ertelendiğine Dair Rapor", **Harp Vesikaları Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 66, Vesika No: 1475, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.

¹⁰³ "Mudanya Konferansı'nın Geciktirilmesi Halinde Türk Birliklerinin Yunanlılara Karşı Harekâta Başlayabileceklerini Açıklayan Şifre", **Harp Vesikaları Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 66, Vesika No: 1477, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.

¹⁰⁴ **Türk İstiklal Harbi**, s. 66-67.

yanaşmamasıydı. Bu durum İngilizlerin ruh halini oldukça etkilemişti ki Lord Curzon, General Harrington'a eğer gerekiyorsa, askerî hareketlere girişebileceği konusunda talimat vermişti¹⁰⁵. General Harrington kendisine Paris'ten gelen müzakere teklifini ancak 9 Ekim'de İsmet Paşa'ya sunabildi. İsmet Paşa, anlaşma taslağındaki Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından 15 gün içinde boşaltıldıktan sonra İtilaf Devletleri tarafından 30 gün içinde TBMM'ye teslim edilmesi, Karaağaç'ın Yunanlılar tarafından boşaltıldıktan sonra Müttefiklerce işgal edileceği, Türk jandarma askerleri sayısının sınırlı tutulması, önerilerine karşı çıkmışsa da taslağın bir örneğini Mustafa Kemal'e göndermişti. Mustafa Kemal karşılık olarak telgrafında, Karaağaç'ın Müttefiklerin işgali altında kalmasının kerhen kabul edilebileceğini, İtilaf Devletlerince Doğu Trakya'nın TBMM'ye teslim edilmesini, Müttefiklerle görüşmelerin kesilmemesini istemişti¹⁰⁶.

10 Ekim 1922 tarihinde İsmet Paşa ile Ankara arasındaki yazışmalar sonrasında TBMM son durumu değerlendirerek Müttefik projesini kabul etti ve Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya mukaveleyi imza yetkisi verdi. 10 Ekim gecesi son müzakereler yapılarak anlaşma metnin hazırlanması için gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra, Müttefik generaller, anlaşma metnini kabul ettirmek amacıyla İngiliz gemisinde Yunan delegelerini bilgilendirdiler. Ancak Yunan delegeleri Mazarakis ve Sarıyannis anlaşmayı imzaya yetkili olmadıklarını belirterek gemiden ayrıldılar. Her ne kadar anlaşma maddelerinin Yunanistan ile alakalı idiyse de Müttefiklerin İsmet Paşa'ya vermiş oldukları güvence ile anlaşma 11 Ekim 1922'de sabaha karşı imzalandı. Anlaşma imzalandıktan sonra İstanbul'daki Yunan Temsilcisi Sinopulos, Yunanistan'ın da sözleşmeye katıldığını Müttefikler aracılığı ile TBMM Hükümetine bildirildi. Mudanya Ateşkes antlaşmasına ilişkin sözleşme, 14/15 Ekim 1922'den itibaren yürürlüğe girdi¹⁰⁷. Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın hükümlerine göre, Türk ordusu, daha sonra toplanacak olan barış antlaşması sonuna kadar, barış konferansı esnasında, Kocaeli Yarımadasında, Şile-Gebze-Derince hattını ve Çanakkale bölgesinde ise, Görece Burnu ile Kum Burnu arasını ve boğaz sahilinin on beş kilometre uzağından geçen bir hattı geçmeyecekti¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Aptülahat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi-Sa.56, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 104-105.

¹⁰⁶ Eyyuboğlu, **a.g.e.**, s.225.

¹⁰⁷ Akın, **a.g.m.**, s. 223.

¹⁰⁸ "Doğu Trakya'nın İşgali İçin Gidecek Birliklerin Ne Surette Tertip Edileceklerini Açıklayan Emir", **Harp Vesikaları Dergisi**, Yıl:17, Sayı: 66, Vesika No: 1479, (Aralık 1968), Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.

Doğu Trakya'nın Yunan askerlerinden boşaltılması işlemi on beş günlük süre zarfında gerçekleştirilecekti. Yunan Jandarması ile birlikte, Yunan sivil memurları da çekilerek yerlerini sivil müttefik memurlarına bırakacak ve o gün onlarda olanaklı ise, o gün TBMM'nin teslimat için görevlendirmiş olduğu vali başkanlığında sivil idare memurlarına teslim edilecekti. Bu el değiştirme işlemi Yunanlıların Doğu Trakya'yı boşaltmalarından 30 gün süre içinde gerçekleştirilecekti. TBMM'nin memurlarıyla ve subayları siyasi otoritenin tesisi ve güvenliğinin sürdürülmesi, sınır ve demiryollarının korunmasını sağlayacaklardı. Jandarma, subay ve sivil memurların toplam sayısı 8.000'ni geçmeyecekti. Yunan Kuvvetlerinin geri çekilmesi ve sivil yönetimin el değiştirmesi işlemi başlıca merkezlerde kurulacak olan Müttefikler arası kurulların yönetiminde yapılacaktı. Bu kuvvetler toplam yedi taburdan oluşacak ve Müttefik kuvvetler hükümetleri, düzenin sürdürülmesi ve Türk olmayan halkın korunması konusunda önlemlerin alındığı konusunda Türk idaresi ile uyuştuklarında geri çekilme işlemleri daha önceye de alınabilecekti¹⁰⁹.

Mudanya Mütarekesi ile Yunanlılar ve Müttefikler tarafından Doğu Trakya'nın herhangi bir silahlı çatışmaya girilmeden, TBMM Hükümetine ve Türk milletine ait olduğu kabul edilmiştir. Ateşkes Antlaşması aynı zamanda Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılarak İtilaf Devletleri tarafından TBMM'ye devir-teslimi esnasında bölgede yaşayan Türk halkı ve azınlıkların oluşabilecek bir otorite boşluğu sırasında zarar görmesini engelleyecek maddeler de içermekteydi. Özellikle İtilaf Devletleri konferans esnasında bölgede yaşayan azınlıkların can güvenliği konusunda TBMM hükümetine baskıda bulunmuşlardı. Buna karşılık bölgede yaşayan Türk halkının güvenliğinin sağlanacağına ilişkin güvenceyi vermelerine rağmen Yunan askerlerinin bölgeden çekilirken işledikleri, adam kaçıрма, yağma ve talan suçlarına engel olamamışlardır.

4. Doğu Trakya'nın Tahliyesi: Yunanlılar Evlerine Dönüyor

Mudanya Ateşkes Antlaşması hükümleri gereğince, Yunan kuvvetleri Doğu Trakya'nın tahliyesine antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih olan 15 Ekim 1922 tarihinde başlayacaklar ve on beş gün içinde Meriç Nehri'nin batısına çekilmiş olacaklardı. İtilaf Devletleri çekilme süresince meydana gelecek her türlü olayı engellemek amacıyla Meriç'in sağ kıyısı ile Karaağaç sol sahilinde bazı noktaları işgal edeceklerdi. Müttefik ordu bu amaçla Mudanya Ateşkes Antlaşması sonrasında tahliye konusunda toplantılar yaparak Doğu Trakya'yı, üç ayrı mıntıkaya ayırdılar ve her mıntıkanın ayrı

¹⁰⁹ Arı, **a.g.m.**, s. 106-107.

İtilaf kuvvetleri ve heyetleri tarafından işgali kararlaştırıldı. Buna göre; tespit edilen mıntıklar;

1-İtalyanların işgal edeceği mıntıklar; Çorlu, Çerkezköy ve çevresi

2-Fransızların işgal edeceği mıntıklar: Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz havalisi

3-İngilizlerin işgal edeceği mıntıklar: Tekirdağ (Tekfurdağ), Keşan, Hayrabolu, ve Havalisi¹¹⁰

Anlaşma metninde yer aldığı gibi Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından tahliyesi, müttefiklerce işgali başladı. Yunanlıların tahliyesinin düzenli olarak tahliyesini sağlamak amacıyla üç tabur İngiliz, üç tabur Fransız, bir tabur İtalyan piyadelerinden olmak üzere yedi tabur Müttefik askeri görevlendirilmiştir. Müttefik piyade taburları 14 Ekim 1922 Akşamı Trakya'da daha önce belirlenmiş olan mıntıklara varmışlardı¹¹¹. 16 Ekim 1922 tarihinden itibaren İtalyan tahliye komisyonu Sinekli'den itibaren Çerkezköy ve Çorlu havalisine vararak aynı gün akşam 21.00 itibaren son Yunan askeri birliklerinin Çerkezköy istasyonundan hareket etmesini sağlarken, Tekirdağ'da aynı gün İngiliz birlikleri tarafından işgal edildi. Tekirdağ'a ulaşan İngiliz birlikleri aynı zamanda Muratlı ve diğer merkezlerde ikinci tahliye komisyonu oluşturmuştu. Tekirdağ limanındaki irili ufaklı birçok Yunan vapurları ile Yunan askerleri ve yerli Rumlar Selanik ve adalara nakil edildi. Bununla birlikte bir kısım Yunan askeri ve yerli Rumlar karadan Dedeoğaç'a nakil edilmişti¹¹². Fransızlar ise ancak 17 Ekim günü Lüleburgaz'ı işgal etmeye başlamışlardı. Doğu Trakya'nın tahliyesinde görev alan işgal birliklerinin yanında ayrıca dördü İngilizlerden, dördü Fransızlardan ve dördü İtalyanlardan oluşan bir heyet tahliyelere eşlik etmek üzere Trakya'ya gelmişlerdi. Yine aynı gün Çatalca havalisinde hiçbir Yunan kuvveti kalmamıştı¹¹³.

İtilaf Devletleri birliklerinin Doğu Trakya'nın güvenli bir şekilde Yunanlılar tahliye edilmesi çabalarına rağmen Asker ve sivillerin birlikte tahliye edilmesi, tahliye güzergâhlarında muhacir kalabalıklarının artmasına ve otorite boşluğuna sebep olduğundan bunların İtilaf Devletleri tarafından kontrolü zorlaşmaktaydı. Bu durumun faturası ise bölgede yaşanan Doğu Trakya Türk halkına çıkmaktaydı. Bu başıbozukluktan dolayı Yunan askerleri ve yerli Rumlar Türk halkın mallarına yağma ve talan hareketleri

¹¹⁰ Akın, **a.g.m.**, s. 223.

¹¹¹ **İkdam**, 15 Ekim 1922.

¹¹² **İkdam**, 17 Ekim 1922.

¹¹³ **İkdam**, 18 Ekim 1922.

çerçevesinde mallarına koymaktaydılar. Bununla birlikte kendileri de araba ve hayvanları ile beraber zorla muhacir sevkiyatında çalıştırılıyorlardı¹¹⁴.

Yunanlıların tahliye sırasında Türk halkına karşı giriştikleri yağma, talan ve kaçırma eylemleri TBMM tarafından yakından takip edilmekteydi. Doğu Trakya'nın teslimi için görevlendirilen Refet Paşa İstanbul'da tahliyeden sorumlu İtilaf Devletleri generalleri nezdinde girişimde bulunarak Yunan askerlerinin ve yerli Rumların Trakya'dan ayrılırken gerçekleştirdikleri mezalimlere engel olunmasını istemişti. Refet Paşa, İtilaf Devletleri generallerine sunduğu raporda, Doğu Trakya'daki Müslüman halkına ait hayvanlar, nakliye araçları ve zahirenin Yunan ordusuyla birlikte götürüldüğünü, bununla birlikte muhtelif köy ve kasabalarda Müslüman halkın Yunan ordusu tarafından nakil edildiğini bildirmişti. Bunun üzerine İngiliz Generali Harrington, Yunan ordusunun yanında götürdüğü Müslüman halka geri iadesi için Yunan Başkomutanına tebligatta bulunacağını Müslüman halkın mallarının trenle nakline engel olmak maksadıyla 23 Ekim'de bir komisyonun oluşturulacağı sözünü vermişti¹¹⁵. Refet Paşa'nın girişimi sonrasında İtilaf Devletleri Generalleri kendi aralarında bir toplantı yaparak kararlar aldılar. Tahliye işlemlerinin daha güvenli bir şekilde yapılması için Tahliye edilen yerlerde Türkler geçici hükümetler kurarak bölgede asayiş ve güvenliği sağlamaya çalıştılar¹¹⁶. Yunan ordusunun ve yerli Rumların Doğu Trakya'daki Müslümanlara karşı zulüm, işkenceleri Hadımköy-Çatalca hattını işgalleri ile başlamış Doğu Trakya'nın tahliyesine kadar devam etmiştir. İtilaf Devletlerine Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin çabaları ile bu durum sürekli anlatılmaya çalışılmış, ancak bu konuda girişimde bulunulan İtilaf Devletleri temsilcileri bu girişimlere karşı sürekli olarak kulaklarını tıkamışlar, Yunan mezalimlerini görmezlikten gelmişlerdi.

5. Doğu Trakya'nın TBMM'ye Teslimi: Doğu Trakya Halkı Özgürlüğüne Kavuşuyor

Mudanya Mütarekesi'nin 15 Ekim'de yürürlüğe girmesi ile Doğu Trakya Türk ve Müslüman halkının yaklaşık 3,5 yıl boyunca Yunanlılara karşı sürdürmüş olduğu bağımsızlık savaşının sonuna gelmekteydi. 16 Ekim 1922'de Doğu Trakya'da Yunan Kuvvetleri tahliye edilmeye başlanmıştı. Yunan birlikleri boşalttıkları yerleri Müttefik Devletler birliklerine bırakıyorlardı.

Yunan birliklerinin tahliye edilmeye başlanması ile birlikte TBMM'de Doğu Trakya'nın İtilaf Devletlerinden devir teslimi ile ilgili hazırlıklara

¹¹⁴ Akın, a.g.m., s. 224.

¹¹⁵ *Hakimiyet-i Milliye*, 28 Ekim 1922, s. 1.

¹¹⁶ Akın, a.g.e., s. 224.

başladı. Doğu Trakya'yı teslim alacak olan askeri birlikler, Mülki ve idari amir ve memurlar belirlendi. Mustafa Kemal Paşa, konferans hazırlıkları ve çalışmaları devam ederken Refet Paşa(Bele), 10 Ekim 1922'de Doğu Trakya'yı TBMM Hükümeti adına tesellüme memur olarak atandı¹¹⁷.(EK-5) Atandığı sırada Bursa'da bulunan Refet Paşa 15 Ekim'de Ankara'ya gelerek Hükümetin tahliye işlemleri ile ilgili emirlerini aldıktan sonra, tekrar Bursa'ya döndü. Bursa'dan da İstanbul'a geçerek Doğu Trakya'nın 15 gün süre içinde Yunanlılardan tahliye sürecinin bitmesini bekleyecekti. İstanbul'da Yunanlıların tahliyesinden sorumlu İtilaf Devletleri komisyonlarıyla ilişkide bulunarak Doğu Trakya'da TBMM Hükümetinin idaresini bir an evvel kurmaya çalışacaktı. Refet Paşa'nın görevi iki kısma ayrılmaktaydı. İlki Doğu Trakya'da TBMM hükümetini kurmak, diğeri ise bir an evvel bölgede millî idarî teşkilatın kurulmasının yanında Doğu Trakya'nın tesliminde görev alacak olan askerî birliklerin düzenini sağlamaktı. Bütün idarî teşkilatın ise ilk olarak Edirne'de kurulması planlanmıştı¹¹⁸. Bu arada idarî teşkilatın kurulması konusunda Refet Paşa'ya yardımcı olmak üzere Gelibolu Mebusu Şakir Bey(Kesebir) 14 Ekim 1922'de Edirne Valiliği'ne atandı¹¹⁹. Bununla birlikte Doğu Trakya'yı Müttefik Devletleri askerî birliklerinden teslim alacak Türk askerî birliklerinin yerleşecekleri mıntıkalar ve sayıları da belirlenmişti. Buna göre; Doğu Trakya'ya geçecek Türk Jandarmalarının İzmit ve Gebze' de asayişini temin ettikten sonra İzmit'ten Tekirdağ trenleriyle Tekirdağ'a geçmeleri planlanmaktaydı. İnöz(Enez) ile Dimetoka arasındaki Meriç sahilleri ve Kırklareli'ye beş bölük, Uzunköprü'ye beş bölük, Tekirdağ'a beş bölük, Dimetoka ile Edirne arasına on üç bölük, Çorlu'ya beş bölük, Keşan'a beş bölük, Mudanya'ya üç bölük ve Şimendifer hattının korunması için de ayrıca beş bölük görevlendirilmişti¹²⁰.

Nihayet 1 Kasım 1922'de Yunanlıların Doğu Trakya'dan tahliye edilmiş, Trakya'da asayişten sorumlu Yunan jandarması ve Türklere devir teslim yapacak memurlar kalmıştı¹²¹. Bununla birlikte Doğu Trakya'nın Müttefik Devletleri tarafından Türk TBMM idaresi ve sivil memurlarına teslimine başlandı. İlk olarak 30 Ekim 1922 günü Müttefik Devletler Uluslar arası Komisyonu ve TBMM Hükümeti Edirne Valisi Şakir Bey Çorlu'da

¹¹⁷ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi-Bakanlar Kurulu Kararı, Fon Kodu:** 30 18 1 1, Kutu No: 5 Dosya No: 30, Sıra No: 15.

¹¹⁸ **Hakimiyet-i Milliye**, 16 Ekim 1922, s. 1

¹¹⁹ **İkdam**, 15 Ekim 1922.

¹²⁰ **İkdam**, 18 Ekim 1922.

¹²¹ Akın, **a.g.m.**, s. 224.

toplanarak Çorlu, Vize, Saray ve Silivri kazalarında Türk idaresinin yeniden kurulduğuna dair mazbatayı tanzim ettiler¹²².

Doğu Trakya'nın, tahliyesi sonrası Refet Paşa, müttefik generaller ile bir toplantı yaparak, kasaba ve şehir merkezlerinin teslim tarihlerini belirlemiştir. Ancak bu teslim tarihlerinde gecikmeler yaşanınca teslim tarihleri yeniden belirlendi¹²³. Şakir Bey, bununla birlikte, ihtiyaç duyulduğunda İstanbul'a gelerek tahliye ve devir teslim ile ilgili olarak Refet Paşa'yı bilgilendirmekteydi. Şakir Bey'in tahliye ve devir teslim işlemleri ile ilgili olarak en çok yakındığı durum Yunanlıların tahliye sırasında Müslümanların mallarına yağma ve talan girişimlerinde bulunmaları Bölge halkına ait hayvanları da yanlarında götürmüşlerdi. Hatta Yunanlılar, hükümete ait defter ve evrakı bile yanlarına almışlardı. Yunan ordusundan arta kalanlar Türk köylerini yakmaya devam etmekteydiler. Bu arada İstanbul'da bulunan Yunan askerleri de Tekirdağ ve Edirne'ye gönderilmekteydiler¹²⁴.

Bu gelişmelerin yanında Doğu Trakya'nın İtilaf Devletleri komisyonlarınca Türk İdaresine teslim edilmeye devam edilmekteydi. 8 Kasım 1922'de Lüleburgaz kasabası da Edirne Valisi Şakir Bey tarafından teslim alınmıştı. Yıllardan beri Yunan zulmü altında kalan Lüleburgazlılar teslim günü kadınlı-erkekli Lüleburgaz sokaklarını ellerinde Türk sancakları ile doldurmuşlardı. Türk halkının bu coşkısına Yunan idaresi boyunca gördükleri zulüm sebebiyle Lüleburgaz'da yaşayan Musevilerde katılmıştı. Onlarda Türkler gibi zafer takı hazırlamışlar ve bu takın önünde kurban kesmişlerdi. Lüleburgaz'ın ardından aynı gün Pınarhisar'ın teslimi gerçekleştirilmiş, 9 Kasım'da Babaeski 10 Kasım'da Kırklareli'ye Türk jandarması dâhil olarak TBMM idaresi kurulmuştu¹²⁵. (EK-6)

Kırklareliler, teslim gününden günler önce Yunan ordusunun burayı terk etmesi ile birlikte teslim coşkısına hazırlanmışlardı. Sayısız zafer takı inşa edilmiş ve Türk bayrağı dikilmişti. Kırklareli'nin teslim törenine Trakya-Paşaeli Heyeti Merkeziye üyelerinden Dingilzade Şevket(Dingillioğlu) Edirne müdafaasında Karaağaç'ta bir taburluk Yunan müfrezesini perişan eden Eğridere Necati, müdafa-i hukuk üyesinden Ali Rıza ve Tahir Beyler katılmışlardı. Kırklareli'yi, Fransızlardan teslim almakla görevlendirilen Asım Bey, hükümet binası olarak kullanılan ilkokulun kapısındaki şehrin Yunanlılar tarafından işgalinin sembolü olarak

¹²² **Hakimiyet-i Milliye**, 31 Ekim 1922, s.1.

¹²³ Akın, **a.g.m.**, 225.

¹²⁴ **Hakimiyet-i Milliye**, 7 Kasım 1922.

¹²⁵ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi- Başbakanlık Muemelat Evrakı: Fon Kodu: 030 10 .0.0, Kutu No: 204, Dosya No: 393, Sıra No: 5 ; İkdam**, 10 Kasım 1922.

asılan siyah örtüyü parçalaması sonrasında büyük Türk bayrağı ortaya çıktığında halk TBMM ve Mustafa Kemal Paşa lehine tezahüratta bulunmuşlardı. Kırklareli Türk halkının bu coşkusuna, Kırklareli’de yaşayan Yahudiler de katılmışlardı. Geceleyin halk kasabayı meşalelerle donatmış ve sabaha kadar Kırklareli’nin sokaklarında dolaşmışlardı¹²⁶. Kırklareli Sancağının devir teslimi tamamlanınca Tekfurdağ (Tekirdağ) mıntikasının devir teslimine geçildi. Daha önce 14 Kasım’da devir-teslimi tamamlanması planlanan Tekirdağ mıntikasının teslimi için Müttefik devletler komisyonunun 1 gün önce devir-tesliminin gerçekleştirilmesi isteği üzerine Tekirdağ merkeziyle, Hayrabolu kazası 13 Kasım, Malkara kazasının devir-teslimi 14 Kasım da gerçekleştirildi¹²⁷.

Üçüncü mıntikanın da devir ve teslimi bittikten sonra, Gelibolu ve Edirne’yi kapsayan dördüncü mıntikanın devir teslimine geçildi. Önceki devir teslimlerde olduğu gibi önceden yapılan planlamaya uygun olarak devir teslim yapılacak kazalarda Türk yöneticileri müttefik heyetleri tarafından karşılanıyor, devir teslim yapılan yerlerdeki Türk ve Müslüman halk bayrak törenleri gerçekleştiriyordu. Müttefik heyetleri ile Türk yöneticiler arasında devir-teslim tutanakları imzalanarak yönetim Türk sivil idarelerine geçiyor ve müttefik heyetler tarafından terk ediliyordu¹²⁸. Refet Paşa, Edirne’nin tesliminin ardından Lalapaşa, Havza ve Gelibolu kazalarının devir teslimi ile 1 Aralık 1922’de Doğu Trakya’nın tamamen TBMM yönetimine geçtiğini Bakanlar Kuruluna bir telgraf ile bildirdi¹²⁹. (EK-7)

Doğu Trakya halkı Yunan esareti altında kaldığı dönemdeki acılarını TBMM’nin yönetiminin tekrar kurulmasıyla yaralarını tekrar sarmaya çalıştı. Yunanlılardan kalan yıkık dökük Trakya’yı yeniden imar etti. Cumhuriyetin izleyen yıllarında aldığı göçler yapılan kültürel alanlardaki devrimlerle birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan yeni bir Trakya oluştu.

Sonuç

Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında İtilaf Devletleri I. Dünya Savaşı esnasında kendi aralarında yaptıkları paylaşım planlarını yürürlüğe koydular. Anadolu’nun her tarafı İtilaf Devletleri tarafından işgal edildi. İtilaf Devletleri tarafından işgal edilen Anadolu ve Trakya toprakları siyasal,

¹²⁶ **İkdam**, 14 Kasım 1922.

¹²⁷ **İkdam**, 15 Kasım 1922.

¹²⁸ Akın, **a.g.m.**, s. 227.

¹²⁹ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi –Başbakanlık Muemelat Evrakı: Fon Kodu: 30. 10.0.0, Kutu No: 204, Dosya No: 393, Sıra No:28.**

ekonomik, jeopolitik ve tarihsel açıdan önemli özelliklere sahipti. Doğu Trakya bölgesi, Boğazlar Bölgesi'nin önemli bir hinterlandı özelliğinde olması ve İstanbul'un güvenliğinin sağlanması açısından önemli bir jeopolitik konuma sahip bir bölgedir. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma dönemlerinde Yunanistan, Bulgaristan ve Rusya'nın iştihanı sürekli kabartan bir bölge olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndaki paylaşım planlarına göre, bu bölge İngilizler tarafından Rusya'ya vaat edilmişti. Ancak 1917 Ekim Devrimi ile Çarlık Rusya'sı yıkılarak Bolşeviklerin hâkimiyetinde olan bir hükümet kurulunca Rusya savaştan çekildi. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi ve Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerini kabul etmesi ile birlikte daha önce Rusya'ya verilen bu toprakların işgali özellikle Bulgaristan ve Yunanistan arasında çıkar çatışmasına dönüştü.

Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan tarihi emelleri ve bölgedeki Rum nüfusuna dayanarak Trakya bölgesinde hak iddia etti. I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti ile aynı grupta savaşa girmiş ve yenik çıkmış olan Bulgaristan da tarihi olarak Doğu Trakya topraklarının kendi topraklarının devamı olduğu ve Trakya'da Bulgar nüfusunun fazla olduğu gerekçelerini iddia edip ABD'nin de desteğini alarak Doğu Trakya topraklarında hak iddia etti. İngiltere, Boğazlar ve Akdeniz'deki sömürge yollarına giden Doğu Trakya ve Batı Anadolu topraklarında kendi isteklerine boyun eğen bir Yunanistan'ı tercih etti.

Yunan Başbakanı Venizelos'un Paris Barış Konferansı'ndaki girişimleri sonucunda İzmir ve Doğu Trakya'yı işgal yetkisi Yunanistan'a verildi. Yunanlılar daha önce Mondros Ateşkes Antlaşması'nın hemen sonrasında Fransızlar tarafından işgal edilen Hadımköy- Çatalca demiryolu hattına yerleşerek Doğu Trakya'nın işgalinin hazırlık safhasına başladılar. Bu safhada Yunan orduları, yerli Rumlar, Yardım Komitesi ve Trakya Komitesi gibi Yunan Megali ideasına hizmet eden örgütlerle işbirliği yaparak Doğu Trakya'da giriştikleri yağma, talan ve öldürme olayları ile bölge halkını buradan göçe zorlama bölgeye Rum nüfusu getirme gibi faaliyetlerle Doğu Trakya'nın işgalini kolaylaştırma amacındaydılar.

Yunanlıların bu faaliyetlerine karşılık Osmanlı Hükümetleri İtilaf Devletleri nezdinde girişimde bulunma, onların dostluğunu kazanmaktan başka bir politika üretememekteydi. Doğu Trakya Türk ve Müslüman halkı daha Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında beliren Bulgar ve Yunan tehlikelerini görerek bu tehlikelere karşı Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurdu. Bu cemiyet kısa sürede tüm Trakya'da örgütlenerek bütün Trakya'yı temsil eder geldi. Cemiyet, başlangıçta İstanbul

Hükümetinden bir destek görmeyince Wilson ilkelerine dayanarak Trakya'nın nüfus, coğrafi, tarihsel ve istatistiksel olarak Türk ve Müslüman olduğunu kanıtlamaya çalıştı. Cemiyetin merkez yöneticileri İtilaf Devletlerinin İstanbul'daki temsilcileri ile görüşerek Paris Barış Konferansı'nda Doğu Trakya'nın Osmanlı Devleti'nde kalması için çaba gösterdiler. Hatta bu konferansa temsilci göndermek için girişimde bulundular. Ancak İtilaf Devletleri Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali konusunda kararlarını çöktan vermişlerdi.

Mustafa Kemal Paşa, Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin bazı üyeleri ile Samsun'a geçmeden evvel görüşmüştü. Samsun'a çıktıktan sonra da bu cemiyetin Sivas Kongresi'ne katılımını ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılmasını sağlamaya çalıştı. Ancak cemiyet üyeleri Anadolu'nun Trakya'ya uzak oluşu, Trakya'nın işgale uğramasıyla bölgenin işgalden kurtarılmasının çok zaman alabileceği gibi gerekçelerle Wilson ilkelerine dayanarak Doğu Trakya'nın işgalini önleme veya Amerikan Mandası altında Batı Trakya ve Doğu Trakya'nın birleştiği ayrı bir Trakya Cumhuriyeti Devleti kurulması fikirlerine de bel bağladılar. Bununla birlikte cemiyet üyeleri Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline karşı silahlı mücadele kararı almaktan çekinmediler. Düzenledikleri Edirne ve Lüleburgaz kongreleri ile Doğu Trakya'yı silahlı olarak savunma kararı aldılar. Ancak Yunan işgaline topyekûn karşı koymalarını engelleyen birçok etmenle de karşılaştılar. Aralarındaki görüş ayrılıkları, Osmanlı Devleti'nin Yunanlılara karşı konulmasını engelleyen politikaları bu cemiyetin Yunanlılara karşı etkili bir şekilde karşı koymasını engelledi. 20 Temmuz 1920'de başlayan Yunan işgali başarıya ulaştı. 25 Temmuz 1920'de Edirne Yunanlıların eline geçti. Doğu Trakya'nın savunmasını üstlenen Cafer Tayyar Paşa Yunanlılara esir düştü. Trakya-Paşaeli üyelerinin bir kısmı Bulgaristan'a kaçarken bir kısmı da İtilaf Devletleri tarafından tutuklandı.

Doğu Trakya'nın işgali ile her şeyin bittiğini kabullenmeyen bu cemiyetin üyeleri, Ankara'da kurulan TBMM hükümeti ile bağlantılarını sürdürdüler ve TBMM'nin dış politika esası olarak belirlediği Mısak-ı Milliye çerçevesinde politika izlediler.

Anadolu'nun kaderini Doğu Trakya'nın kaderiyle birleştiren Mustafa Kemal Doğu Trakya'nın bağımsızlığının Anadolu'dan geçtiğini işgallerin başlangıcından itibaren savunmaktaydı. Belirlediği bu politikasından hiç vazgeçmedi. Kazanılan askerî zaferler sonrasında İtilaf Devletleri ile yürütülen diplomatik müzakerelerde gerçek bir barış antlaşmasının ancak Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılmasıyla yapılabileceği prensibinden taviz verilmedi. 9 Eylül 1922'de İzmir'e Türk ordusunun girişi sonrasında İngilizlerle bir çatışma noktasına gelinmesine, Mudanya

Konferansı görüşmelerin kesilerek savaş durumuna tekrar geri dönülmesi risklerine rağmen Mustafa Kemal Atatürk, Doğu Trakya'nın bir Türk ve Müslüman toprağı olduğu fikrinden hiçbir zaman geri dönmedi.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri

Hatt- Fasil Polis Komiserliğinin Dahiliye Nezaretine Gönderdiği Telgraf/**DHEUM-AYŞ**, Dosya No: 59, Gömlek No: 95.

Edirne Posta Müdüriyeti'nin Edirne'nin Posta Bağlantısının Kesildiğine Dair Telgrafi/**Meclis-i Vukela**, 00219/00161-001

Edirne Posta Müdüriyetinin Yunanlıların Ereğli'ye Asker Çıkardıklarına Dair telgrafi/**DHEUM-AYŞ**, Dosya No: 44, Vesika No: 11.

I. Kolordu Komutanı Miralay Muhiddin'in Hariciye Nezareti'ne Gönderdiği Telgraf/**Meclis-i Vukela**: 00219/00161-004

Meclis-i Heyet-i Vukela'nın Edirne I. Kolordu Komutanlığına Gönderdiği Telgraf/**Meclis-i Vukela**: 00219/00161-007

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

Mudanya Konferansı Gereğince Doğu Trakya'yı TBMM Hükümeti Adına Tuğgeneral Refet Paşa'nın Teslim Almakla Görevlendirilmesi/ **BCA- BKK** : **Fon Kodu**: 30 18 1 1 **Kutu No**: 5 **Dosya No**: 30 **Sıra No**: 5.

Pınarhisar, Babaeski, ve Kırkkilise'nin Mülkiye Memurları ve Jandarmalar Tarafından Teslim Alındığının Bildirilmesi/ **BCA-BME**: **Fon Kodu**: 0 30 10 **Kutu No**: 204 **Dosya No**:393 **Sıra No**: 5.

Lalapaşa, Havza, ve Gelibolu Kazaları ile Bütün Trakya'nın Teslim Alınmasının Tamamlandığı, Trakya'nın Teslim Alınış Sırasında Sivil ve Askeri Görevlilere Gayretlerinden Ötürü Teşekkür Edilmesi Gerektiği/ **BCA-BME**: **Fon Kodu**: 0 30 10 **Kutu No**: 204 **Dosya No**: 395 **Sıra No**: 28.

Yayımlanmış Arşiv Belgeleri

“ Mustafa Kemal Paşa'nın Edirne'de I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar'a Telgrafi”, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 82, Vesika No: 1781, (Ekim 1982), Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1982.

“ Çanakkale'ye Birliklerimizin Yaklaşması Üzerine İngiliz Birliklerinin Telaşa Kapıldıklarına Dair Rapor”, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 68, Vesika No: 1470, (Aralık, 1968), Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.

- “Trakya’nın Tahliyesi Meselesinde, Delegelerin Hükümetlerinden Yetki Almaları İçin Konferansın Ertelendiğine Dair Rapor”, **Harp Vesikaları Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 66, Vesika No: 1475, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.
- “Mudanya Konferansı’nın Geciktirilmesi Halinde Türk Birliklerinin Yunanlılara Karşı Harekate Başlayabileceklerini Açıklayan Şifre”, **Harp Vesikaları Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 66, Vesika No: 1477, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.
- “Doğu Trakya’nın İşgali İçin Gidecek Birliklerin Ne Surette Tertip Edileceklerini Açıklayan Emir”, **Harp Vesikaları Tarihi Dergisi**, Yıl: 17, Sayı: 66, Vesika No: 1479, (Aralık 1968), Ankara, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1968.

Kitaplar

- Akşin, Aptülhalat, **Atatürk’ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Atatürk, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi-sa. 56, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Atalay, Bülent, **Fener Rum Patrikhanesi’nin Siyasi Faaliyetleri(1918-1923)**, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Arşiv Belgelerine Göre Balkanlarda ve Anadolu’da Yunan Mezalimi II**, T.C Başbakanlık Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Daire Başkanlığı, Yayın No: 30, Ankara, 1996.
- Aykut, M., Şeref, **Trakya’da Milli Mücadele Tarihi Malta Hatıratı ve Malta’da Türkler**, (Haz. Hasan Berke Dilan), 1. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2010.
- Başer, Edip, **Mütarekeden Sonra İstanbul Hükümetleri Ve Trakya Politikaları**, IQ Kültür Ve Sanat Ve Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Belen, Fahri, **Askerî, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle, Türk Kurtuluş Savaşı**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1973.
- Bıyıklıoğlu, Tevfik, **Trakya’da Milli Mücadele**, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- Çelebi, Mevlüt, **Heyet-i Nasiha, Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.
- Doğruöz, V. Türkan, **Milli Mücadelede Kırklareli**, Kırklareli, 2007.
- Erdeha, Kamil, **Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- Eyyuboğlu, İsmail, **Mudanya Mütarekesi**, Atatürk’ün 120. Doğum Yıldönümüne Armağan, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002.
- Gazi, Mustafa Kemal, **Nutuk ve Söylev**, C. I ve II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

- Gökbilgin, Tayyip, **Mondros Mütarekesinden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına Milli Mücadele Başlarken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul,2001.
- Güler, Ali, **Yunan ve Rum Terörü**, Emre Yayınları, İstanbul, 2013.
- Güner, Zekai, **Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Kuruluşu Ve Faaliyetleri(1 Aralık 1918-13 Mayıs 1920)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1968.
- _____, **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu Ve Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- Karaçam, Nazif, **Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Trakya, Bir Mücadelenin Perde Arkası**, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1984.
- Komitacı BJK'nın Kurucusu Fuat Balkan'ın Anıları**,(Haz. Turgut Güner), Güner Yayınları, İstanbul, 2008.
- Özkaya, Yücel, **İstiklal Harbinde Yararlı ve Zararlı Cemiyetler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2011.
- Peremeci, O. Nuri, **Edirne Tarihi**, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları, No: 6, Resimli Ay Matbaası, İstanbul,1939.
- Selek, Sebahattin, **Milli Mücadele'de Ulusal Kurtuluş Savaşı**, C. I, Ağaoglu Yayınevi, 1970.
- _____, **Anadolu İhtilali**, 8. Baskı, C. I, Kastaş A.Ş Yayınları, İstanbul, 1987.
- Selvi, Haluk, **Milli Mücadelede İlk İşgaller, İlk Direnişler**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2011.
- Serez, Mehmet, **Atatürk Milli Mücadelede Tekirdağ**, Tekirdağ Valiliği Yayınları, Tekirdağ, 1988.
- Tansel, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. I, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi, Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne**, C. 2, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1992.
- Türk İstiklal Harbi, **1. Kısım (15 Mayıs- 4 Eylül 1919)**, C. II, Genel Kurmay Basımevi, Ankara,1963.
- Türk İstiklal Harbi, **Batı Cephesi, 6. Kısım, IV. Kitap, İstiklal Harbinin Son Safhası(18 Eylül 1922- 1 Kasım 1923)**, C. II, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1969.

Makaleler

Akandere, Osman, “ Milli Mücadele Döneminde Marmara Bölgesi’nde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetler Ve Çeteler (1918-1922)”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 19, Yıl: 2008, Konya, 2008.

Akın, Veysi, “ Mudanya Mütarekesi Ve Trakya’nın Kurtuluşu”, **Türkler Ansiklopedisi**, C. XVI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Arıkan, Zeki, “Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Trakya Sorunu”, **XI. Milli Egemenlik Sempozyumu, Edirne ve Trakya’nın Ulusal Kurtuluş Savaşındaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkisi (22 Nisan, 2000-Edirne)**, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, No: 88.

Görgülü, İsmet, “ Trakya’daki Milli Mücadelenin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Etkileri”, **TBMM Kültür XI. Milli Egemenlik Sempozyumu, Edirne ve Trakya’nın Ulusal Kurtuluş Savaşındaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkisi (22 Nisan, 2000-Edirne)**, TBMM Kültür ve Sanat Yayın Kurulu Yayınları, No: 88.

Özkaya, Yücel, “Yararlı Ve Zararlı Dernekler”, **Milli Mücadele Tarihi-Makaleler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

Sürelî Yayınlar

Alemdar

Hakimiyet-i Milliye

İkdam

Trakya- Paşaeli

Vakit

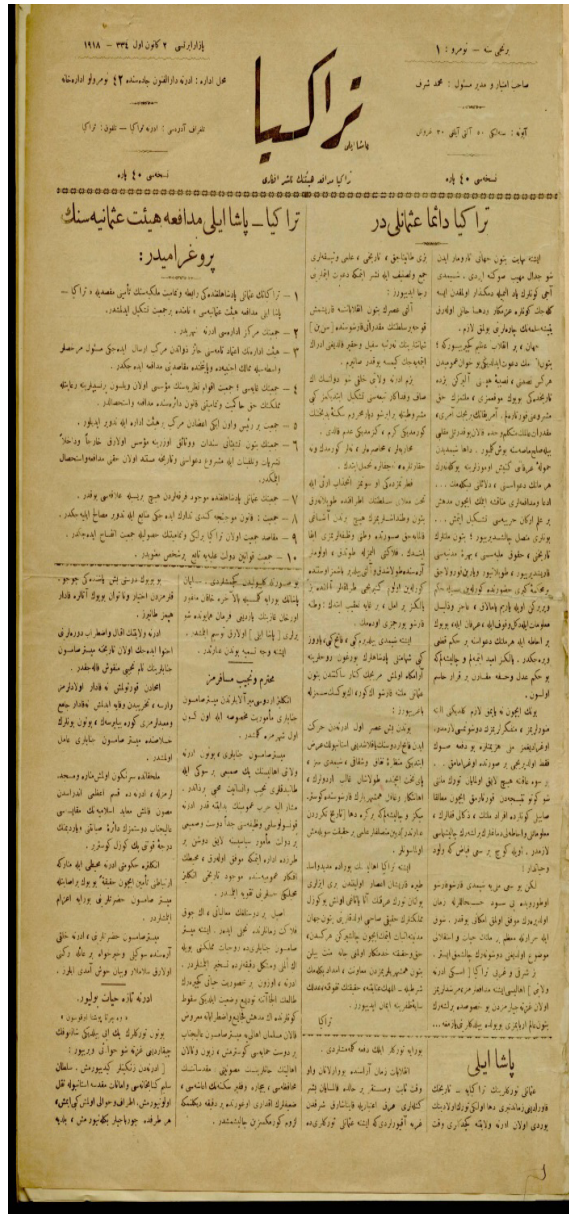
Harp Vesikaları Tarihi

Ansiklopediler

Türkler Ansiklopedisi

EKLER

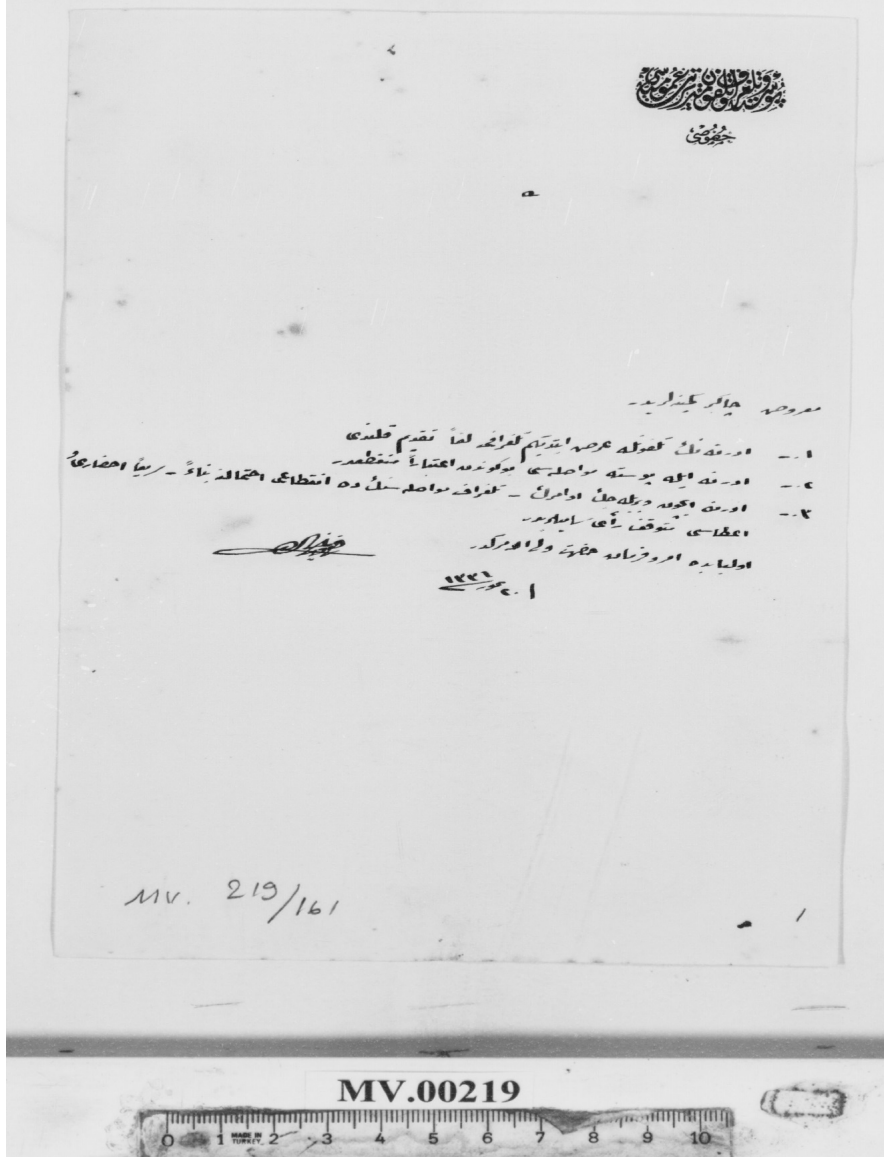
EK-I

Trakya-Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Programının açıklandığı 2 Aralık 1918 tarihli Trakya-Paşaeli Gazetesi

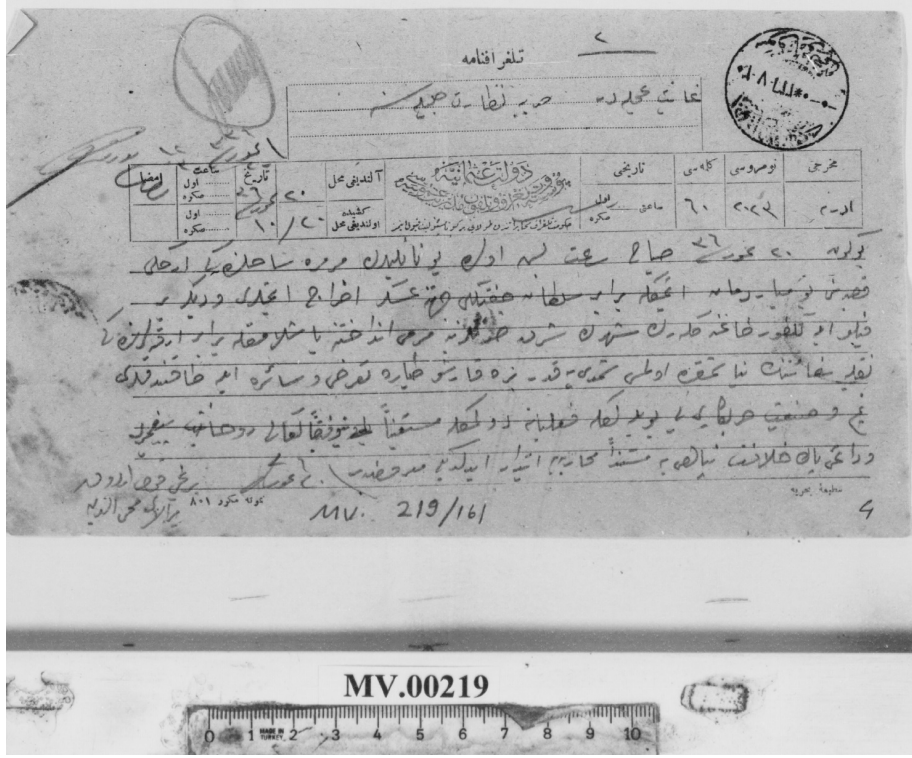

EK-2

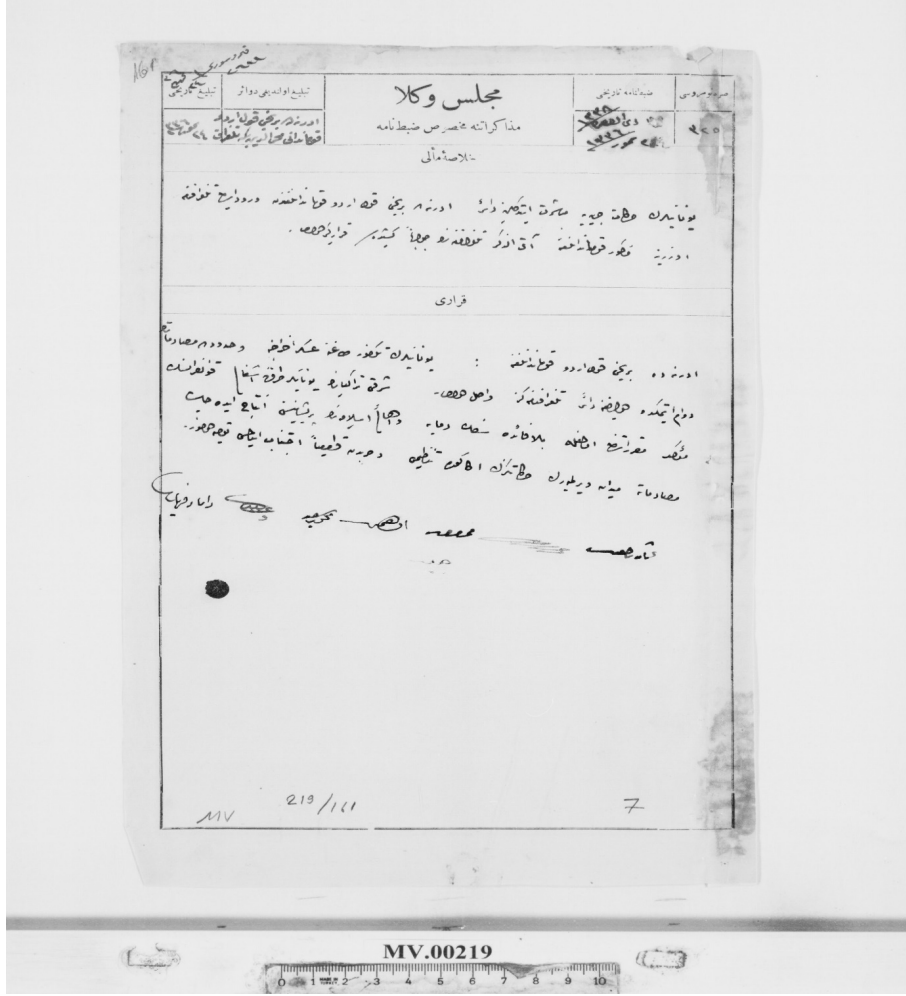
Edirne Posta Müdürlüğü'nün Edirne'nin posta iletişiminin kesildiğine ilişkin
İstanbul Hükümeti'ne telgrafi

EK-3

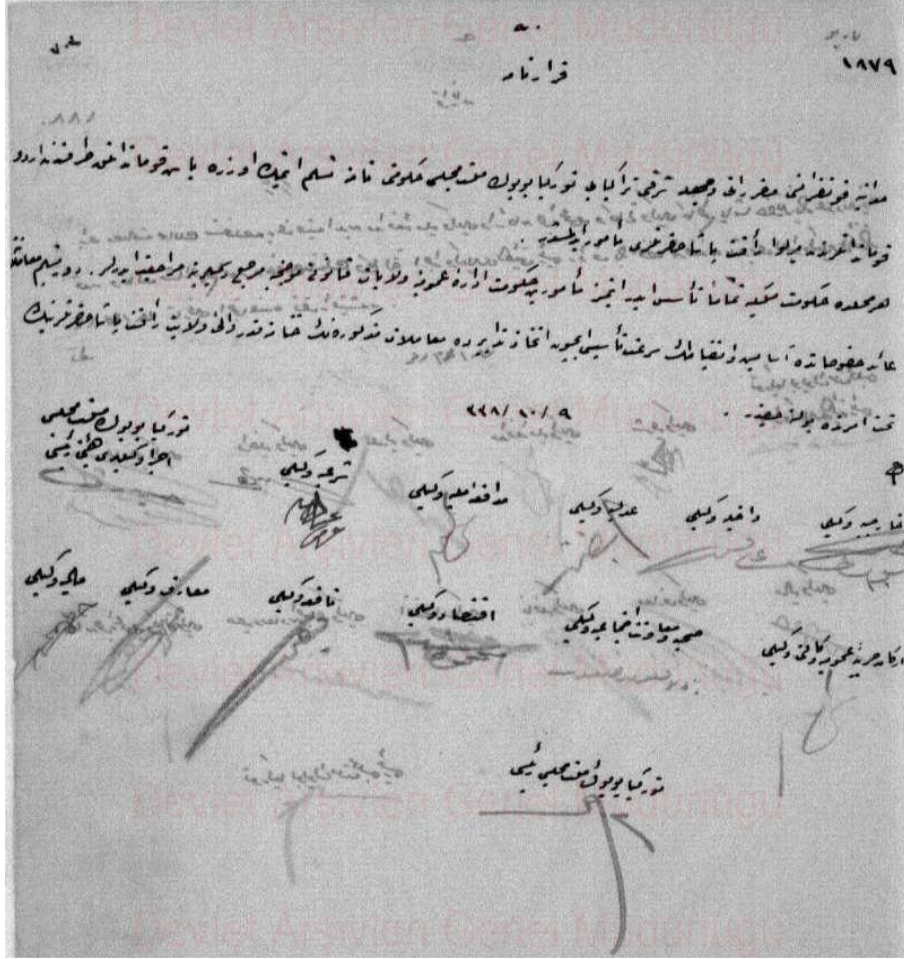
I.Kolordu Komutanı Miralay Muhiddin Paşa'nın Yunanlıların Marmara Ereğlisi'ne asker sevk ettiklerine dair telgrafi

EK-4

Osmanlı Meclis-i Vükelâsının Vali Muhiddin Paşa'nın telgrafına karşılık olarak Yunan işgaline karşı koyulmamasını isteyen telgrafı.

EK-5

Fon No: 30 18 1 1 - Kutu No: 5 - Dosya No: 30 - Sıra No: 15

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Mudanya Mütarekesi gereğince Doğu Trakya'yı teslim almak üzere Mirliva Refet Paşa'nın görevlendirildiği Bakanlar Kurulu Kararı

